

Хмельницький національний університет
Гуманітарно-педагогічний факультет
Кафедра соціальної роботи і соціальної педагогіки

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

Другий (магістерський)

Освітній рівень

«ГУРТКОВА РОБОТА ЯК ЗАСІБ ОРГАНІЗАЦІЇ ЗМІСТОВОГО ДОЗВІЛЛЯ ДІТЕЙ ЗА МІСЦЕМ ПРОЖИВАННЯ»

Назва теми

Галузь знань 23 Соціальна робота

Шифр і назва галузі знань

Спеціальність 231 Соціальна робота

Шифр і назва спеціальності

Освітня програма Соціальна робота. Соціальна педагогіка

Назва освітньої програми

Номер індивідуального навчального плану студента

Виконала: студентка II курсу, група СРМ-22-1

Підпис

О. В. Кравець

Ініціали, прізвище

Керівник доктор педагогічних наук, професор

науковий ступінь, вчене звання

Підпис

Л. І. Романовська

Ініціали, прізвище

Нормоконтролер

До захисту допускаю:

Зав. кафедри соціальної роботи і соціальної педагогіки

доктор педагогічних наук, професор

Підпис

Ю. Л. Бриндіков

Ініціали, прізвище

_____ 2023 р.

Хмельницький, 2023

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет гуманітарно-педагогічний

Кафедра соціальної роботи і соціальної педагогіки

Освітній рівень другий (магістерський)

Галузь знань 23 Соціальна робота

Спеціальність 231 Соціальна робота

Освітня програма Соціальна робота. Соціальна педагогіка

Спеціалізація _____

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

соціальної роботи і соціальної педагогіки

проф. Бриндіков Ю. Л.

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ

Кравець Ольги Вікторівни

1. Тема кваліфікаційної роботи: «Гурткова робота як засіб організації змістовного дозвілля дітей за місцем проживання»

Керівник кваліфікаційної роботи: Романовська Л.І., доктор педагогічних наук, професор

Затверджено наказом ректора університету від 15 серпня 2023 р. № 30

2. Строк подання студентом роботи на кафедру 10 грудня 2023 р.

3. Вихідні дані до роботи: матеріали звіту з переддипломної практики, комплекс методів та методик дослідження: методика «Діагностика вербальної креативності С. Медніка, адаптована Вороніним»; Модифікований тест Гілфорда для вивчення творчого мислення; Методика «Творча уява»; Методика «Закінчити оповідання». В дослідженні взяли участь 20 дітей віком від 5 до 12 років, які є учасниками театрального гуртка «Dreams» Міського Центру по роботі з дітьми та підлітками за місцем проживання.

4. Зміст дипломної роботи (перелік питань, які потрібно розробити): вступ, розділ 1. Теоретичні основи організації змістовного дозвілля дітей за місцем проживання, поняття «дозвілля» та «дозвіллева діяльність» у наукових джерелах, організація гурткової роботи у контексті діяльності Центрів по роботі з дітьми та підлітками за місцем проживання, гурток театрального мистецтва як засіб розвитку творчих здібностей дітей за місцем проживання, висновки до розділу; розділ 2. Емпіричне дослідження особливостей розвитку творчих здібностей дітей-учасників гуртка театрального мистецтва за місцем проживання, методи та методики діагностики рівнів розвитку творчих здібностей дітей, організація та проведення діагностичного дослідження рівнів

розвитку творчих здібностей дітей-учасників гуртка театрального мистецтва за місцем проживання, структура програми розвитку творчих та акторських здібностей дітей, науково-практичні поради керівникам театральних гуртків з розвитку творчої уяви та творчого мислення дітей, висновки до розділу; висновки, перелік джерел посилання, додатки.

5. Перелік графічного матеріалу (із зазначенням обов'язкових креслень)
4 рисунки, 1 таблиця.

6. Консультанти розділів кваліфікаційної роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв

7. Дата видачі завдання 09 грудня 2022 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів (розділів) дипломної роботи магістра	Строк виконання етапу роботи	Примітка
1	Вибір теми дослідження. Визначення об'єкта і предмета дослідження, постановка мети і завдань.	До 09 грудня 2022 р.	виконано
2	Визначення теоретико-методологічних засад дослідження. З'ясування актуальності проблеми.	До 01 лютого 2023 р.	виконано
3	Оформлення вступу дипломної роботи.	До 01 березня 2023 р.	виконано
4	I розділ дипломної роботи.	До 10 червня 2023 р.	виконано
5	II розділ дипломної роботи.	До 01 листопада 2023 р.	виконано
6	Загальні висновки.	До 20 листопада 2023 р.	виконано
7	Оформлення дипломної роботи.	До 10 грудня 2023 р.	виконано
8	Попередній захист дипломної роботи.	22-23 листопада 2023 р.	виконано
9	Захист дипломної роботи (відповідно графіку)	20-21 грудня 2023 р.	виконано

Здобувач _____ Кравець О.В.
Керівник роботи _____ Романовська Л.І.

АНОТАЦІЯ

Тема кваліфікаційної роботи «Гурткова робота як засіб організації змістовного дозвілля дітей за місцем проживання»

Здобувач Кравець Ольги Вікторівни.....

Керівник Романовська Людмила Іванівна

Кваліфікаційна робота включає 72 сторінки, 4 рисунки, 1 таблиця, перелік джерел посилання складає 55 найменувань.

Ключові слова: творчі здібності, театральне мистецтво, гуртки за місцем проживання, діти, дозвілля.

Об'єктом дослідження є гурткова робота з дітьми за місцем проживання.

Предметом дослідження є особливості розвитку творчих здібностей дітей-учасників гуртка театрального мистецтва за місцем проживання.

За результатами дослідження розроблено програму розвитку творчих та акторських здібностей дітей та науково-практичні поради керівникам театральних гуртків з розвитку творчої уяви та творчого мислення дітей.

Одержані результати можуть бути використані в підготовці соціальних працівників, соціальних педагогів, психологів.

Дипломник _____ Кравець О.В.

Дата подання кваліфікаційної роботи до захисту 10 грудня 2023 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ЗМІСТОВНОГО ДОЗВІЛЛЯ ДІТЕЙ ЗА МІСЦЕМ ПРОЖИВАННЯ.....	10
1.1 Поняття «дозвілля» та «дозвіллева діяльність» у наукових джерелах.....	10
1.2 Організація гурткової роботи у контексті діяльності Центрів по роботі з дітьми та підлітками за місцем проживання.....	15
1.3 Гурток театрального мистецтва як засіб розвитку творчих здібностей дітей за місцем проживання.....	19
Висновки до розділу.....	25
РОЗДІЛ 2 ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ-УЧАСНИКІВ ГУРТКА ТЕАТРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА ЗА МІСЦЕМ ПРОЖИВАННЯ.....	28
2.1 Методи та методики діагностики рівнів розвитку творчих здібностей дітей.....	28
2.2 Організація та проведення діагностичного дослідження рівнів розвитку творчих здібностей дітей-учасників гуртка театрального мистецтва за місцем проживання.....	32
2.3 Структура програми розвитку творчих та акторських здібностей дітей.....	37
2.4 Науково-практичні поради керівникам театральних гуртків з розвитку творчої уяви та творчого мислення дітей.....	43
Висновки до розділу.....	47
ВИСНОВКИ.....	50
ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ.....	53
ДОДАТКИ.....	58
ДОДАТОК А «Діагностика вербальної креативності С. Медніка, адаптована Вороніним»	58

ДОДАТОК Б Модифікований тест Гілфорда для вивчення творчого мислення	61
ДОДАТОК В Методика «Творча уява».....	63
ДОДАТОК Г Методика «Закінчити оповідання».....	65
ДОДАТОК Д Програма розвитку творчих та акторських здібностей дітей.....	66

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Кожній людині, а особливо дитині потрібен відпочинок. Найкращий відпочинок – це діяльність, що спрямована на всебічний розвиток особистості дитини, самовираження її в особистісному і соціальному плані, реалізацію її задатків, здібностей, таланту. Дозвіллева діяльність з дітьми має бути не лише змістовною, але й відповідати їхнім реальним інтересам і потребам, сприяти їх гармонійному розвитку, творчій самореалізації, соціалізації, самовизначенню у різних сферах суспільного життя.

Однією з проблем сьогодення є те, що сучасним дітям характерна різносторонність та широта кругозору, що формуються здебільшого під впливом глобальної інформатизації суспільства. На жаль, в медіа та інтернет-просторі особливо не поширені роздуми про «високі духовні цінності», а розглядаються проблеми повсякденного життя, пропагуються не кращі зразки масової культури тощо. З огляду на це, у дітей формується своє досить неоднозначне і неординарне ставлення до життя. А це вимагає від працівників клубних закладів, Центрів по роботі з дітьми та підлітками створення необхідних умов для формування у дітей усвідомлених потреб стосовно проведення власного дозвілля. Однією з таких умов є гурткова робота за місцем проживання як якісна, дієва і безкоштовна можливість для дітей з користю і змістовно проводити свій вільний час.

Теоретичним аспектам організації культурного дозвілля дітей присвячені праці науковців: В. Бочелюка, Б. Бриліна, Л. Веклюк, А. Воловик, І. Корсуна, Б. Набоки, І. Петрової, В. Пічи, Н. Флегонтової та багатьох інших.

Особливості гурткової роботи з дітьми в контексті дозвіллевої діяльності розглянуті в наукових дослідженнях В. Антонів, М. Болахівської, О. Брик, Н. Брижак, І. Дендюк, Н. Лань, О. Літовченко, Л. Осіпчук, С. Пітко, І. Смаль та інших.

Про роль гуртків театрального мистецтва у розвитку творчих здібностей дітей зазначають такі дослідники, як: В. Абрамян, Л. Артемова, Л. Зімакова, Т. Коваль, З. Коpecь, О. Олійник, С. Пітко, О. Шикирінська.

При цьому недостатньо вивченими залишаються питання можливостей гурткової роботи як засобу організації змістовного дозвілля дітей за місцем проживання, розвитку їх творчих здібностей, творчої уяви, творчого мислення. Усе це й зумовило вибір теми нашого дослідження.

Об'єктом дослідження є гурткова робота з дітьми за місцем проживання.

Предметом дослідження є особливості розвитку творчих здібностей дітей-учасників гуртка театрального мистецтва за місцем проживання.

Мета дослідження: теоретичне вивчення та емпіричне дослідження особливостей розвитку творчих здібностей дітей-учасників гуртка театрального мистецтва за місцем проживання.

Завдання дослідження:

1. Здійснити теоретичний аналіз проблеми організації змістовного дозвілля дітей за місцем проживання.

2. Розглянути специфіку гурткової роботи як засобу розвитку творчих здібностей дітей.

3. Емпіричним шляхом дослідити особливості розвитку творчих здібностей дітей-учасників гуртка театрального мистецтва за місцем проживання.

4. Розробити програму розвитку творчих та акторських здібностей дітей.

5. Надати науково-практичні поради керівникам театральних гуртків з розвитку творчої уяви та творчого мислення дітей.

У дослідженні було використано наступні **методи:**

1. Теоретичні методи (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення та систематизація наукових джерел з проблеми дослідження).

2. Емпіричні методи («Діагностика вербальної креативності С. Медніка, адаптована Вороніним»; Модифікований тест Гілфорда для вивчення творчого мислення; Методика «Творча уява»; Методика «Закінчити оповідання»).

3. Методи кількісної та якісної обробки результатів дослідження.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що у дипломній роботі магістра розроблено програму розвитку творчих та акторських здібностей дітей, а також надано науково-практичні поради керівникам театральних гуртків з розвитку творчої уяви та творчого мислення дітей.

Одержані результати можуть бути корисними для не лише для керівників гуртків, але й для соціальних працівників, соціальних педагогів, психологів Центрів по роботі з дітьми та підлітками за місцем проживання.

База дослідження: дослідження здійснювалось на базі Міського Центру по роботі з дітьми та підлітками за місцем проживання. Вибірку склали 20 дітей віком від 5 до 12 років, які є учасниками театрального гуртка «Dreams» Міського Центру по роботі з дітьми та підлітками за місцем проживання.

Апробація результатів дослідження. Результати експериментального дослідження були висвітлені у науковій статті: Романовська Л., Кравець О. "Особливості створення та функціонування гуртків в центрах по роботі з дітьми та підлітками за місцем проживання" у збірнику наукових праць студентів та викладачів "Актуальні проблеми підготовки фахівців соціальної сфери" / за ред. Ю.Л. Бриндікова та ін. Вип.2. Хмельницький : 2023. С. 90-95, а також доповідались на II-й Всеукраїнській науковій конференції здобувачів вищої освіти та молодих учених "Особистість у фокусі соціогуманітарних педагогічних та психологічних наук" 26-27 жовтня 2023 року (Полтава-Лубни-Миргород). Матеріали проведеного дослідження також були презентовані у доповіді на XIII Всеукраїнській науково-практичній конференції "Формування особистості сучасного фахівця як суб'єкта самотворення в умовах освітнього простору" 30 листопада 2023 року (м. Хмельницький).

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, переліку джерел посилання (55 позицій), 5 додатків. Загальний обсяг роботи становить 72 сторінки, з них обсяг основного тексту – 57 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ЗМІСТОВОГО ДОЗВІЛЛЯ ДІТЕЙ ЗА МІСЦЕМ ПРОЖИВАННЯ

1.1 Поняття «дозвілля» та «дозвіллева діяльність» у наукових джерелах

Науковці стверджують, що сучасні уявлення про діяльність закладів дозвілля мають відповідати поширеній у світовій практиці культурі дозвілля, під якою розуміють «... культуротворчий процес, що стимулює розвиток творчої індивідуальності; передбачає різноманітність культурно-дозвіллевих та рекреаційних заходів; створює умови для виявлення та задоволення свободи вибору дозвіллевих потреб та інтересів і утвердження на цій основі системи цінностей особистості» [36, с. 4].

Актуальність вивчення проблеми організації та функціонування дозвіллевої сфери в Україні зумовлена не лише своєрідністю культурної ситуації в нашій державі, але й необхідністю подолання кризової ситуації в сучасній культурно-дозвіллевій практиці. Перед науковцями та практиками постає питання розв'язання таких суперечностей, як:

- невідповідність між духовними потребами і інтересами особистості та реальним станом діяльності вітчизняних закладів дозвілля;
- невідповідність між дозвіллевими бажаннями населення і реальними можливостями для їх задоволення;
- невідповідність між стандартністю і консервативністю діяльності дозвіллевих структур та потребою створення нового поліфункціонального дозвіллевого комплексу [36, с. 4].

І. Петрова вважає, що розв'язання зазначених вище проблем є основним засобом подолання цих суперечностей, що, в свою чергу, сприятиме не лише налагодженню ефективних механізмів регулювання діяльності дозвіллевих

закладів, але й урізноманітненню сучасних форм культурно-дозвіллевої діяльності в Україні [36].

Перш, ніж розглянути теоретичні аспекти проблеми організації та функціонування дозвіллевої діяльності в Україні, потрібно з'ясувати зміст таких понять, як «дозвілля» і «дозвіллева діяльність».

Дослідники В. Бочелюк та В. Бочелюк вважають, що під терміном «дозвілля» треба розуміти сукупність специфічних соціальних занять людини у вільний час, за допомогою яких задовольняються її фізичні, психічні і духовні потреби та відновлюються її сили [7, с. 7].

На думку В. Пічи, дозвілля – це сукупність занять, за допомогою яких відновлюються фізичні, розумові і психічні сили людини; це час розвитку її особистості [38].

Як зазначає В. Воловик, дозвілля – це час, звільнений від обов'язкових і непорушних справ людини. Але дозвілля не можна назвати бездіяльністю, адже мотивом дозвіллевої діяльності є потреба особистості в самому процесі цієї діяльності, а наслідком цієї потреби є її здійснення [11].

Н. Цимбалюк розглядає дозвілля як частину вільного часу людини, що відповідає її психофізіологічним особливостям і спрямована на задоволення її культурних потреб та інтересів [49]. У свою чергу, під культурно-дозвіллевою діяльністю слід розуміти діяльність, що спрямована на всебічний розвиток особистості [49].

Досить цікавим є визначення поняття «дозвілля», яке надає Б. Набока. Дозвілля, на його думку, є важливою складовою емоційної сфери життя людини, а тому залежить від якості цього життя, рівня його задоволення, дозвіллевих можливостей та їх реалізації [30].

Щодо поняття «дозвіллева діяльність», то в наукових джерелах воно також розглядається по-різному.

Загалом, під терміном «діяльність» у психологічній науці розуміють «... динамічну систему взаємодій людини зі світом, у процесі яких відбувається виникнення і втілення в об'єкті психічного образу і реалізація

опосередкованих ним відносин суб'єкта в предметній діяльності» [50, с. 101].

На думку В. Бочелюк та В. Бочелюк, дозвіллева діяльність характеризує заняття людини у вільний час, за допомогою яких вона розвиває і реалізує свій творчий потенціал, бере участь у створенні матеріальних і духовних цінностей, ефективно удосконалює себе як особистість [7, с. 7].

Ю. Боловацька вважає, що культурно-дозвіллева діяльність являє собою частину виховної системи, що спрямована на розвиток особистості та створення культурних цінностей [6].

Науковці В. Бочелюк та В. Бочелюк у своєму навчальному посібнику «Дозвіллезнавство» дозвіллеву діяльність поділяють на культурну і антикультурну (асоціальну, злочинну). Основними розбіжностями між цими видами дозвіллевої діяльності, на їхню думку, є те, що культурно-дозвіллева діяльність спрямована на розвиток особистості і створення цінностей, які схвалює суспільство, а антикультурна дозвіллева діяльність, навпаки, спрямована на руйнування особистості [7].

Також вони зауважують, що лише в культурно-дозвіллевій діяльності наявні елементи творчості, коли людина із суб'єкта споживання перетворюється на суб'єкт творення. Тому чим більш самореалізованою є особистість, тим більше підстав говорити про її культурне дозвілля [7].

Як зазначає В. Воловик, в процесі реалізації дозвіллевої діяльності задовольняються потреби людини, що не могли бути задоволені в процесі навчальної чи трудової діяльності і пов'язаних з ними занять, що диктуються потребою і зовнішньою метою [11].

Похідними дозвіллевої діяльності є такі функції дозвілля, як:

1. Психологічна, що розподіляється на три підфункції: розвага, розвиток особистості та відпочинок. Відпочинок дає можливість перезавантажитися від різних обов'язків. Розвага доповнює відпочинок, надає йому більш динамічного змісту.

2. Соціальна (особистісного розвитку) функція дозвілля проявляється не лише в заглибленні людини в інтелектуальний, художній чи фізичний розвиток у вільний час, але й наявність у неї потреби в цьому розвитку.

3. Терапевтична функція дозвілля розглядається як об'єднання відпочинку (розрядки) і розваги, що надають можливості людині підтримувати оптимальний психофізіологічний стан.

4. Рекреаційна функція спрямована на зняття втоми, психологічної напруги, відтворення фізичних, інтелектуальних, емоційних сил людини та зміцнення її здоров'я.

5. Комунікативна функція дозволяє розширити можливості для спілкування, подолання самотності, пошуку нових друзів.

6. Виховна функція дозвілля полягає у добровільному включенні людини до дозвілдової діяльності і виявляється в цілеспрямованому розвитку її особистісного потенціалу [30].

Варто відмітити, що на сьогоднішній день науковці прагнуть до більш чіткого розуміння понять «вільний час» і «дозвілля», маючи на увазі те, що вільний час – це частина дозвілля, а саме дозвілля слід трактувати як культурне дозвілля з його важливістю для особистісного розвитку людини.

Н. Цимбалюк пропонує розглядати вільний час як частину добового часу, що передбачає витрати на сон, дорогу до місця роботи чи навчання, організацію власної життєдіяльності (харчування, гігієнічні процедури тощо), заняття самоосвітою, сімейні обов'язки, виховання дітей, громадську діяльність тощо [49].

Підтверджуючи думку Н. Цимбалюк, дослідники В. Бочелюк та В. Бочелюк вважають, що вільний час є частиною позаробочого часу в межах доби, тижня, місяця, року. Він починається там, де закінчується не тільки професійна діяльність, але й усяка інша діяльність по забезпеченню фізичного буття людини. Тобто під поняттям «вільний час» потрібно розуміти такий час, що не заповнюється безпосередньою продуктивною працею, а залишається

вільним для задоволення інших потреб, для дозвілля, для вільної діяльності і розвитку. Вільний час є простором для особистісного розвитку [7].

Вільний час як дозвілля, на думку Н. Флегонтової, виконує важливу функцію: за допомогою різноманітних форм відпочинку відтворює життєві сили організму і здібності людини для виконання нею трудової діяльності. У свою чергу, високоорганізований вільний час є культурним дозвіллям та виконує освітню функцію. В сучасних умовах розширення обсягу вільного часу людей та певних суспільних запитів культурне дозвілля відтворює людину в її універсальній цілості [46].

У структурі вільного часу науковці виділяють два основних аспекти: зміст вільного часу як суспільної можливості та індивідуальні потреби в ньому. Дослідники по-різному ставляться до проблеми існування в людини власне дозвіллевих потреб. Одні вважають, що можна говорити про специфічні дозвіллеві потреби людей: потреба в художній культурі, потреба в здоров'ї, потреба в спілкуванні, потреба в підвищенні своєї майстерності, потреба в байдикуванні. Інші вважають, що завдяки своїм дозвіллевим потребам люди й мають дозвілля вдома, дозвілля в місті, дозвілля за містом, вечірнє дозвілля, дозвілля у вихідні дні, дозвілля в будні дні, дозвілля у відпустці тощо [11].

Отже, як бачимо, існує відмінність у розумінні понять «дозвілля» і «вільний час». Вільний час є частиною дозвілля, а дозвілля – це культурне проведення вільного часу з метою особистісного розвитку людини.

Науковці також пропонують відрізнити між собою, наприклад, заняття тенісом як спортом з його складною системою розрядів і кваліфікаційних характеристик, і грою в теніс з другом у вільний час. Вони стверджують, що чим більш соціально регламентованими є форми організації дозвіллевої діяльності людей, тим більше вони перетворюються на необхідні, невольні. Ці перетворення мають важливий наслідок. Хоч вільний час різко зменшується в обсязі, людина позбавляється можливостей для творчості і самореалізації. Усе перетворюється на працю [46].

У випадку, коли в людини наявний вільний час, але вона не має чим його заповнити, він стає для неї джерелом негативних переживань, відчуття непотрібності, самотності, депресивних настроїв чи станів підвищеної агресії. Досить часто у підлітковому і молодшому юнацькому віці це призводить до розвитку девіантних форм поведінки або ж навіть антисоціальних.

Ускладнення сучасної соціальної ситуації в Україні, зростання негативних процесів у середовищі дітей, підлітків та юнаків потребує вирішення проблеми організації вільного часу і виховання у формах культурного дозвілля, однією з яких є гурткова робота.

1.2 Організація гурткової роботи у контексті діяльності Центрів по роботі з дітьми та підлітками за місцем проживання

В Законі України «Про позашкільну освіту» зазначено: «... позашкільна освіта – це сукупність знань, умінь та навичок, що отримують вихованці, учні і слухачі в позашкільних навчальних закладах у час, вільний від навчання в загальноосвітніх та інших навчальних закладах» [39].

Структура позашкільної освіти в Україні складається з:

- позашкільних навчальних закладів;
- інших навчальних закладів як центрів позашкільної освіти у позаурочний та позанавчальний час;
 - гуртків, секцій, клубів, культурно-освітніх, спортивно-оздоровчих, науково-пошукових об'єднань на базі закладів освіти, міжшкільних навчально-виробничих комбінатів, професійно-технічних та вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації;
 - клубів та об'єднань за місцем проживання незалежно від підпорядкування, типів і форм власності;
 - культурно-освітніх, фізкультурно-оздоровчих, спортивних та інших навчальних установ;

– фондів, асоціацій, діяльність яких пов'язана із функціонуванням позашкільної освіти [39].

Також в Законі України «Про позашкільну освіту» стверджується, що ця освіта має здійснюватися «... відповідно до індивідуальних можливостей, інтересів, нахилів і здібностей вихованців у різноманітних організаційних формах: заняття, гурткова робота, клубна робота, урок, лекція, індивідуальні заняття, конференція, семінар, читання, вікторина, концерт, змагання, тренування, репетиція, похід, екскурсія, експедиція, практична робота в лабораторіях, майстернях, теплицях, на науково-дослідних земельних ділянках, сільськогосподарських та промислових підприємствах, на природі та в інших формах, передбачених статутом позашкільного навчального закладу» [39].

У «Словнику української мови» зазначається, що гурток – це організація осіб, об'єднаних для спільної діяльності, спільних занять [42].

Гурток – це специфічна спільність дітей та учнівської молоді, яка ґрунтується на добровільності, спільності інтересів, спрямованості на певний вид навчальної та практичної діяльності; середовище, де забезпечуються умови інтелектуального, духовного і фізичного розвитку дітей, реалізація їхнього творчого потенціалу в галузі позашкільної освіти і виховання та створюються комфортні умови соціальної адаптації до умов реального життя [39].

Н. Брижак вважає, що заняття в гуртку є тією навчальною ситуацією, в якій не тільки викладаються знання, але й розкриваються, формуються та реалізуються індивідуальні особливості вихованців. Дослідниця додає, що гурткова робота в закладах середньої та позашкільної освіти є частиною освітнього процесу і одним з найдієвіших шляхів розвитку творчої особистості. Тому організація роботи різноманітних гуртків, секцій, студій потребує особливої уваги як науковців, так і практиків. А результативність цієї роботи значною мірою залежить від чіткої, продуманої її організації, планування та керівництва [8].

На думку С. Пітко, гурткове заняття – це складне педагогічне явище, витвір таланту кожної особистості, яке дає змогу продемонструвати результати

засвоєння гуртківцями знань, умінь і навичок. Гурткове заняття можна ще розглядати як окрему виставу, режисером якої є керівник гуртка, а акторами – гуртківці, які творять це дійство у міру своїх можливостей [26].

Гурткові заняття поділяються на такі типи:

- вступне заняття;
- заняття-ознайомлення з матеріалом;
- заняття з вивчення та засвоєння нового матеріалу;
- заняття з формування практичних умінь і навичок;
- заняття з закріплення практичних умінь і навичок;
- заняття з узагальнення та систематизації знань, умінь і навичок;
- заняття з практичного застосування знань, умінь і навичок;
- заняття з корекції знань, умінь та навичок;
- підсумкове заняття;
- змішане (комбіноване) заняття.

С. Пітко зауважує, що кожен тип заняття має свою структуру (етапи його побудови, послідовність тощо). Характер елементів структури визначається завданнями, які потрібно вирішувати на заняттях певного типу, щоб оптимальним шляхом досягти тієї чи іншої мети заняття [26].

Розглядаючи особливості проведення дозвілєвої роботи за місцем проживання О. Паскаль стверджує, що найбільш оптимальними формами культурно-дозвілєвої діяльності з дітьми та підлітками за місцем проживання є гуртки, які створюються з метою організації активного дозвілля дітей і підлітків, заняття їх технічною і художньою творчістю, дослідницькою діяльністю, спортом, туризмом. Число учасників гуртка може коливатися від 15 до 30 осіб. Дитячі (підліткові) гуртки можуть також створюватися у дитячих клубах у вихідні і канікулярні дні [34].

Форми роботи з дітьми та підлітками за місцем проживання характеризуються своєю різноманітністю та специфічністю. Наприклад, можуть існувати гуртки під назвами: «Мій край», «Стежкою Героїв», «Плече друга», «Романтик», «Мандрівник» тощо.

Досить поширеною формою культурно-дозвілдової роботи з дітьми та підлітками – учасниками гуртків за місцем проживання є організація свят (мікрорайону, вулиці, дому). Такі свята сприяють не лише активізації спілкування і творчої активності жителів мікрорайону, але й можуть стати значною подією, соціальною акцією тощо. За допомогою них учасники гуртків можуть організовувати різноманітні зустрічі з цікавими і відомими людьми, книжкові розпродажі, виставки художньої творчості, театралізовані вистави, концерти тощо. А на спортивних площадках проводити змагання з різних видів спорту [34].

Працівники Центрів по роботі з дітьми та підлітками за місцем проживання можуть залучати до підготовки свят та інших подій представників різноманітних організацій та установ мікрорайону, міста чи області. У своїй діяльності вони керуються даними соціально-педагогічного паспорта мікрорайону, у якому відображена характеристика складу населення (у тому числі дітей і підлітків), мережа установ соціально-культурної інфраструктури мікрорайону. Також до проведення культурно-дозвілдової діяльності працівники Центрів по роботі з дітьми та підлітками за місцем проживання можуть залучати батьківську громадськість.

О. Паскаль зауважує, що найважливішим є те, щоб ця робота проводилася не час від часу, а систематично, адже масові заходи є формою підведення підсумків повсякденної роботи гуртків для дітей та підлітків за місцем проживання [34].

Соціально-педагогічним пріоритетом у роботі з дітьми та підлітками – учасниками гуртків за місцем проживання має бути:

- індивідуальний підхід до кожного учасника гуртка;
- орієнтація на акцентуацію внутрішнього світу особистості;
- створення необхідного простору для неформального спілкування між членами гуртків;
- підготовка у межах роботи гуртків культурно-дозвіллових програм, що відповідають новітнім технологіям, відрізняються творчою

конструктивністю, належним естетичним рівнем та емоційним забарвленням, позитивно впливають на духовний світ особистості [34].

Таким чином, гуртки у дозвіллевій роботі з дітьми та підлітками за місцем проживання відіграють значну роль в:

- організації їх змістовного дозвілля;
- розвитку їх творчого і духовного потенціалу;
- профілактиці правопорушень і негативних явищ у дитячому і підлітковому середовищі;
- популяризації здорового способу життя;
- підтримці талановитої молоді;
- сприянні в професійної орієнтації та майбутньому професійному самовизначенні.

1.3 Гурток театрального мистецтва як засіб розвитку творчих здібностей дітей за місцем проживання

Діти є постійними глядачами дитячих вистав, лялькових театрів, циркових видовищ тощо. Перегляд театральних вистав має велике значення, адже театр є однією з найбільш наочних, видовищних, яскравих та емоційно насичених форм естетичного відображення дійсності, що гармонізує розум та почуття. Особливістю театрального мистецтва є те, що в ньому поєднано мистецтво слова, дії, образотворчого мистецтва, музики і хореографії.

Л. Зімакова визначає театральне мистецтво як специфічний вид мистецької діяльності, який поєднує в собі можливості художньо-зображувальних засобів, образів, розвиває мовлення та регулює поведінку особистості тощо. Заняття театральним мистецтвом можуть бути ефективною формою трансформації соціального досвіду дітей, пізнання однолітків, розвитку та презентації власних творчих можливостей. Такі заняття

стимулюють в дітей та підлітків розвиток образного мислення, уяви, соціального інтелекту, стимулюють до самоосвіти та самовиховання [19].

У своїх наукових працях Т. Коваль розглядає театральне мистецтво як один з найяскравіших емоційних засобів, що формує художній смак людини, розвиває її пізнавальний інтерес до оточуючої дійсності [21].

На думку Л. Артемової, театральне мистецтво поєднує в собі сприйняття і самопрезентацію як рівноцінні творчі процеси, що стимулюють емоційний, соціальний, інтелектуальний розвиток дітей і підлітків. Заняття театральним мистецтвом значно підвищують рівень їх емоційної чуйності та організованості, тренують їхню пам'ять і формують навички колективної співпраці, розвивають відповідальне ставлення до своїх слів і дій, зміцнюють корисні якості, наприклад, комунікативність, зібраність тощо [2, с. 19].

Досліджуючи особливості театральної діяльності в умовах дошкільного навчального закладу, О. Олійник визначає театр як «... найбільш демократичний вид мистецтва для дітей, що дозволяє вирішити безліч актуальних проблем сучасної педагогіки і психології пов'язані з формуванням естетичного смаку; моральним вихованням; розвитком комунікативних якостей особистості; вихованням волі, розвитком пам'яті, уяви, мови; створенням позитивного емоційного настрою, зняттям напруження, вирішенням конфліктних ситуацій через гру» [31, с. 9].

У свою чергу, театралізована діяльність являє собою художню діяльність, що передбачає сприймання творів театального мистецтва і відтворення набутих уявлень, вражень, почуттів в ігровій формі. Театралізована діяльність є одним із найефективніших засобів педагогічного впливу на розвиток дитини і, водночас, виступає специфічним видом дитячої активності, одним з найулюбленіших видів творчості. У театралізованій діяльності через відтворення різних образів реалізуються потреби дитини у самовираженні, спілкуванні, пізнанні самої себе [31].

Т. Коваль та О. Шикирінська вважають, що театралізована діяльність є змістовно-творчою діяльністю, в якій дитина чи підліток ставить певну свідому

мету та прагне до її здійснення. Для цієї діяльності специфічним є творче ставлення до сприймання, співтворчості та індивідуальної інтерпретації творчих образів. Найбільш популярною формою участі дітей та підлітків у театралізованій діяльності є *театральний гурток*. Його учасниками можуть бути як діти одного віку, так і різного віку.

Загальновідомо, що важливу роль у функціонуванні будь-якого гуртка відіграє особистість керівника, його захопленість цією справою, обізнаність і здатність об'єднати навколо себе дітей. У театральному гуртку важливими факторами виховання дітей є репетиції, підготовка до вистави і сценічний показ цієї вистави. В такому гуртку кожний учасник має свої чітко встановлені функції і сферу відповідальності. Завдяки цьому діти-актори відчувають власну важливість для існування театального гуртка. Вони навчаються відповідати не тільки за себе, але й за інших. А показ вистави на сцені дозволяє їм побачити результати своєї праці та отримати задоволення від емоцій глядачів [21].

Особливістю діяльності театального гуртка, на думку О. Олійник, є синхронізована робота з опанування основ акторської майстерності, основ режисерських умінь, майстерності ляльководіння, формування почуттів та високої емоційної культури учасників гуртка. Організація діяльності в театральному гуртку підпорядкована певному алгоритму:

- 1) емоційне ознайомлення учасників гуртка зі змістом вистави;
- 2) обговорення та аналіз емоційного стану героїв вистави;
- 3) організація театралізованої діяльності сюжетно-тематичного спрямування змісту вистави;
- 4) продуктивно-творча діяльність з виготовлення персонажів, підготовки декорацій, атрибутів;
- 5) міні-заняття з ляльководіння (якщо у виставі використовуються ляльки);
- 6) вправи з розвитку виразності емоційного стану за допомогою жестів, міміки, пантоміміки;
- 7) робота у мізансценах учасників вистави;

8) репетиції на сцені;

9) виступ: злагоджена творча робота акторської трупи з елементами імпровізації [31].

Завдання керівника театрального гуртка – «вдихнути» в театральну постановку життя, допомогти дітям в опануванні акторською майстерністю, набути уміння перевтілення, вираження своїх емоцій і почуттів «мовою тіла», інтонацією, словами. З огляду на те, що заняття театрального гуртка проходять у захоплюючій, ігровій, динамічній формі, то діти-учасники гуртка мають можливість поринути у чарівний світ театру, провести дозвілля весело і корисно. Цікаві вправи та етюди переходять у гру, у веселе і змістовне спілкування.

О. Олійник стверджує, що керівник театрального гуртка повинен планувати заняття з використанням різноманітних видів діяльності, поділяючи кожне заняття на відповідні частини:

Перша частина заняття повинна включати в себе ритмічні ігри з вправами з розвитку пластики, координації, голосу, дикції, емоційної виразності, жестів, міміки, комунікативних навичок.

Друга частина заняття має бути безпосередньою театралізованою діяльністю, під час якої використовуються різні види театрів, починаючи з лялькового та завершуючи театром «живих» тіней.

Третя частина повинна включати в себе слухання музики, гру на музичних інструментах, співи, використання шумових ефектів для драматизації тощо [31].

На думку О. Олійник, така організація діяльності учасників театрального гуртка сприяє розвитку у них: слухової уваги, ритмічного слуху, розуміння музики і театрального мистецтва, конструктивного спілкування і взаєморозуміння в колективі тощо. А набуті уміння на заняттях театрального гуртка діти можуть використовувати не лише у театралізованих дійствах, але й у розвитку власної емоційно-вольової сфери та акторської майстерності [31].

Організація і проведення гурткових занять, на думку С. Пітко, перш за все, залежить від творчості, самобутності та мистецтва їх керівників як педагогів-майстрів, які застосовують власні нетрадиційні форми та дидактичні матеріали у роботі з гуртківцями, урізноманітнюють та удосконалюють їх. Такі гурткові заняття характеризуються інформаційно-пізнавальною системою навчання, оволодінням готовими знаннями, пошуком нових, розкриттям внутрішнього світу явищ через гру, дискусію тощо [26].

Через те, що вимоги до якості знань гуртківців постійно зростають, керівники гуртків шукають нові форми і методи роботи, які б допомогли побудувати роботу гуртка на основі активізації пізнавальної діяльності гуртківців. Керівники гуртків повинні враховувати те, що інтерес до гурткового заняття з'являється лише тоді, коли гуртківці мають змогу якнайбільш повно виявити свої знання, уміння, навички, власну думку.

У свою чергу, успіх організації гурткового заняття з театрального мистецтва залежить від того, наскільки враховані керівником гуртка рівні розвитку комунікативних здібностей його учасників, їхня техніка мовлення, мовленнєвий етикет, уміння володіти собою та своїм організмом (міміка, жести, погляд, постава, манера триматися під час розмови тощо) [26].

О. Олійник вважає, що в організованій театралізованій діяльності педагогу (керівнику) необхідно, перш за все, забезпечити дитині активну позицію, стимулювати розвиток її творчих здібностей, сформувати інтерес до пізнання оточуючого світу і себе у ньому. Дорослий має стати взірцем для наслідування, носієм моральності тощо [31].

Дослідниці Т. Коваль та О. Шикирінська зауважують, що оскільки заняття в театральних гуртках є цілісним предметним комплексом, що включає в себе сценічну мову, акторську майстерність, пластику, вокал тощо, то виникають деякі труднощі, пов'язані з тим, що складові мають свою специфіку в розвитку творчих здібностей учасників гуртка, а також з тим, що в кожному окремому театральному гуртку є свій комплекс предметів-компонентів. Ще однією особливістю функціонування театального гуртка є те, що він,

здебільшого, орієнтований на сценічний результат, а не на загальнокультурний розвиток дітей. Адже найчастіше театральні гуртки створюються з метою надання дітям додаткової освіти, що актуалізує питання про те, наскільки ці гуртки є дозвіллевими, а не суто освітніми [21].

Театральне мистецтво – це синтетичний вид художньої творчості. Воно органічно поєднує в собі драматичне дійство, художнє слово, пантоміму, образотворче мистецтво, скульптуру, музику, тому й розвиває мовлення, інтонацію, увагу, пам'ять, уяву, асоціативні здібності, спостережливість, відчуття ритму і пластики в русі, ряд технічних і конструктивних здібностей акторів. О. Шикирінська стверджує, що: «... завдяки участі в театральних виставах в дітей формується здібність оцінювати естетичну досконалість чи недосконалість явищ дійсності і мистецтва, бачити комічне і трагічне, переживати їх, розвивається прагнення самим удосконалити життя, в тому числі себе, свої руки, мову тощо, тобто робити себе естетично виразною людиною» [52, с. 392].

Також завдяки відвідуванню театального гуртка у дітей формується здатність перевтілюватися в інших, жити їхнім життям, їхньою радістю і горем. Усе це впливає на їхній моральний розвиток. Крім того, емоційно збагачується їхній внутрішній світ, розвивається здатність до чуйності, доброти. А колективна робота над сценарієм, розбір характерів героїв і ситуацій, критичний аналіз усього, що було зроблено розвиває взаємодію дітей між собою і з керівником гуртка [52].

З огляду на те, що театральне мистецтво тісно пов'язане з творчою діяльністю, то О. Олійник під поняттям «творча діяльність» пропонує розглядати таку діяльність людини, в результаті якої створюється щось нове: предмет зовнішнього світу або новий хід думок, що приводить до появи нових знань про світ або ж нове ставлення до дійсності [31].

Творчість дітей в театральних гуртках проявляється в трьох напрямках::

1) творчість продуктивна (створення власних сюжетів або творча інтерпретація заданого сюжету);

- 2) творчість виконавська – акторські здібності;
- 3) творчість оформлювальна (декорації, костюми тощо) [31].

Загальновідомо, що театралізовану гру характеризує перенесення акцентів з процесу гри на її результат, тому її можна розглядати як різновид художньої діяльності. Це означає, що розвиток діяльності театралізованої гри варто здійснювати в контексті художньої діяльності.

З огляду на це, роботу з розвитку творчих здібностей в театральному гуртку можна розділити на три етапи:

- 1) художнє сприйняття учасниками гуртка літературних і фольклорних творів;
- 2) опанування ними спеціальних умінь для становлення основних («актор», «режисер») і додаткових позицій («сценарист», «оформлювач», «костюмер»);
- 3) самостійна творча діяльність [31].

Таким чином, театральне мистецтво сприяє вихованню справжніх естетичних якостей у дітей, а саме: естетичний смак, здатність оцінювати та розуміти прекрасне, прагнення діяти за його законами. За допомогою участі дитини у театральному гуртку відбувається становлення її як особистості, що поєднує в собі духовне багатство, естетичні якості, моральну чистоту і значний творчий потенціал.

Висновки до розділу

Отже, аналіз наукових джерел показав, що існує відмінність у розумінні понять «дозвілля» і «вільний час». Вільний час є частиною дозвілля, а дозвілля – це культурне проведення вільного часу з метою особистісного розвитку людини.

Дозвіллеву діяльність науковці розглядають як заняття людини у вільний час, за допомогою яких вона розвиває і реалізує свій творчий потенціал, бере

участь у створенні матеріальних і духовних цінностей, ефективно удосконалює себе як особистість.

Дозвіллеву діяльність поділяють на культурну і антикультурну (асоціальну, злочинну). Культурно-дозвіллева діяльність спрямована на розвиток особистості і створення цінностей, які схвалює суспільство, а антикультурна дозвіллева діяльність, навпаки, спрямована на руйнування особистості. В культурно-дозвіллевій діяльності наявні елементи творчості, коли людина із суб'єкта споживання перетворюється на суб'єкт творення. Тому чим більш самореалізованою є особистість, тим більше підстав говорити про її культурне дозвілля.

У зв'язку з ускладненням сучасної соціальної ситуації в Україні, поширенням негативних явищ у дитячому та підлітковому середовищі зростають проблеми з організації вільного часу і виховання дітей та підлітків у формах культурного дозвілля, однією з яких є гурткова робота.

Гурток – це специфічна спільність дітей та учнівської молоді, яка ґрунтується на добровільності, спільності інтересів, спрямованості на певний вид навчальної та практичної діяльності; середовище, де забезпечуються умови інтелектуального, духовного і фізичного розвитку дітей, реалізація їхнього творчого потенціалу в галузі позашкільної освіти і виховання та створюються комфортні умови соціальної адаптації до умов реального життя.

Гуртки у дозвіллевій роботі з дітьми та підлітками за місцем проживання відіграють значну роль в: організації їх змістовного дозвілля; розвитку їх творчого і духовного потенціалу; профілактиці правопорушень і негативних явищ у дитячому і підлітковому середовищі; популяризації здорового способу життя; підтримці талановитої молоді; сприянні в професійної орієнтації та майбутньому професійному самовизначенні.

Значну роль у розвитку творчих здібностей і творчого потенціалу дітей відіграє гурток театрального мистецтва за місцем проживання. Завдяки участі у таких гуртках відбувається виховання справжніх естетичних якостей у дітей та

становлення їх як особистостей, які поєднують в собі духовне багатство, високі моральні цінності і значний творчий потенціал.

РОЗДІЛ 2

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ-УЧАСНИКІВ ГУРТКА ТЕАТРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА ЗА МІСЦЕМ ПРОЖИВАННЯ

2.1 Методи та методики діагностики рівнів розвитку творчих здібностей дітей

Існує значна кількість методів та методик як діагностичного інструментарію дослідження рівнів розвитку творчих здібностей та творчого потенціалу дітей. Серед них ми б хотіли звернути увагу на такі, як:

1. «Методика дослідження креативності».
2. Модифікований тест Гілфорда для вивчення творчого мислення.
3. Методика «Діагностика особистісної креативності (Є. Тунік)».
4. Тест «Діагностика творчого потенціалу та креативності».
5. Опитувальник особистісної схильності до творчості за Девісом (модифікований Пашневим).
6. Методика «Діагностика вербальної креативності С. Медніка, адаптована Вороніним».
7. Методика «Творча уява».
8. Методика «Закінчити оповідання».
9. Методика «Римування».

Розглянемо більш докладно кожен з них.

«Методика дослідження креативності» дозволяє виявити рівень творчих здібностей дитини та побудувати її психологічний креативний профіль «Я-реальний» і уявлення про образ «Я-ідеальний». Порівняння цих двох образів креативності дозволяє визначити творчий потенціал дитини.

Зауважимо, що застосовувати цю методику варто паралельно з проєктивними методиками та професійним наглядом за процесом розвитку креативності дитини в творчих формах діяльності. Адже діагностика

креативності орієнтовна здебільшого на розвідувальну мету, а справжній прояв творчих здібностей відбувається в процесі продуктивної діяльності, коли дитина включена в творчий процес, в ході якого розкривається та розвивається її творчий потенціал [18].

Модифікований тест Гілфорда для вивчення творчого мислення призначений для дітей віком від 5 до 15 років. З дітьми від 5 до 8 років процедура проводиться в індивідуальній формі, а з дітьми віком від 9 до 15 років робота проводиться в груповій формі (можливо і в індивідуальній формі). Метою даного тесту є визначення таких факторів:

- 1) швидкість (легкість, продуктивність) творчого мислення;
- 2) гнучкість творчого мислення, здатність до швидкого переключення;
- 3) оригінальність, своєрідність творчого мислення, нестандартність;
- 4) точність характеризує логічність творчого мислення [40].

Діагностика особистісної креативності (Є. Тунік) спрямована на визначення чотирьох особливостей творчої особистості дітей:

- 1) допитливість (Д);
- 2) уяву (У);
- 3) складність (С) ;
- 4) схильність до ризику (Р).

Вираженість того чи іншого фактора визначається шляхом складання всіх відповідей, які співпадають з ключем методики. Чим вища «сира» оцінка, тим більш творчою, допитливою, з розвинутою уявою є особистість. Всі фактори, зазначені у методиці тісно пов'язані з творчими здібностями [25].

Тест «Діагностика творчого потенціалу та креативності» складається з 18 питань, відповіді на які дозволяють виявити творчий потенціал дитини чи якості, які дозволяють їй творити.

Інтерпретація результатів тесту відбувається таким чином:

- 48 і більше балів – це значний творчий потенціал дитини.

– 18 - 47 балів свідчать, що в дитини є якості, які дозволяють їй творити, але є також й бар'єри, наприклад, страх, що сковує її творчу активність [25].

Опитувальник особистісної схильності до творчості за Девісом (модифікований Пашневим) призначений для діагностики схильності дітей до творчої поведінки у повсякденному житті. Особистісні ознаки креативності: цікавість; самодостатність; відчуття гармонії і краси; прагнення до ризику; прийняття безладу; потреба в активності тощо. Автор опитувальника Б. Пашнев визначив норми схильності до творчості дітей віком 12-17 років.

Опитувальник містить в собі 21 питання, за допомогою яких діагностують креативність як особистісну властивість дітей та визначають рівень креативності: низький, середній, високий (окремо як для хлопців, так і для дівчаток) [35].

Методика «Діагностика вербальної креативності С. Медніка, адаптована Вороніним» призначена для діагностики вербальної креативності дітей, підлітків, юнаків, дорослих людей. Вербальна креативність визначається як процес перекомбінування елементів ситуації. Стимульним матеріалом є 40 словникових тріад, які виявляють та оцінюють часто прихований, креативний потенціал досліджуваного [23].

Методика «Творча уява» має на меті визначити рівень розвитку уяви дитини, ступінь її гнучкості чи ригідності.

Стимульний матеріал: три аркуші паперу розміром $\frac{1}{2}$ стандартного аркуша. В середині першого аркуша зображений контур круга. На другому – контур трикутника рівностороннього. На третьому аркуші – контур квадрата.

Дослідження за цією методикою проводиться в три етапи.

На першому етапі досліджуваним дають наступне завдання: «Використовуючи контур геометричної фігури, намалуйте малюнок, а по сигналу «Стій!» малювання закінчується».

Інструктаж проводиться три рази послідовно з кожним з трьох аркушів: аркуш з контуром круга, потім – трикутника, на кінець – квадрата.

За допомогою обробки результатів визначають:

- 1) рівні розвитку уяви;
- 2) ступінь гнучкості уяви;
- 3) ступінь стереотипності уяви [16].

Методика «Закінчити оповідання» має на меті виявити рівень розвитку творчої уяви. Стимульний матеріал: початок певного оповідання.

Інструкція, яка пропонується дітям: «Я вам зачитаю початок оповідання, а ви повинні закінчити його письмово. На виконання завдання вам дається 15 хвилин».

Обробка результатів дослідження за цією методикою проводиться наступним чином:

5 балів – речення розгорнуті, зберігається логічна послідовність думок, їх оригінальна комбінація;

4 бали – речення розгорнуті у звичайній комбінації, зберігається логічна послідовність думок;

3 бали – речення прості, у звичайній комбінації, зберігається логічна послідовність думок;

2 бали – речення складні з порушенням логічного викладу думок;

1 бал – речення прості з порушенням логічної послідовності думок;

0 балів – речення беззмістовні [16].

Методика «Римування» проводиться з метою визначення рівня розвитку творчої уяви. Стимульний матеріал: початки віршів – рими, які слід продовжити.

Оцінка результатів дослідження за цією методикою проводиться за наступною шкалою:

4 бали – продовження рими становить декілька рядків, що пов'язані між собою змістовно та логічно;

3 бали – продовження рими становить 1 рядок, що пов'язаний з попереднім змістовно;

2 бали – продовження рими становить 1 рядок, який не пов'язаний з попереднім рядком за змістом;

1 бал – прозове продовження рими;

0 балів – рима відсутня [16].

Отже, як бачимо, існує значна кількість методик для визначення рівнів розвитку творчих здібностей дітей. Для нашого емпіричного дослідження ми обрали такі з них: методика «Діагностика вербальної креативності С. Медніка, адаптована Вороніним»; Модифікований тест Гілфорда для вивчення творчого мислення; методика «Творча уява»; методика «Закінчити оповідання». Якісна і кількісна характеристика результатів проведеного дослідження за цими методиками представлені у наступному підрозділі нашої роботи.

2.2 Організація та проведення діагностичного дослідження рівнів розвитку творчих здібностей дітей-учасників гуртка театрального мистецтва за місцем проживання

До участі у емпіричному дослідженні рівнів розвитку творчих здібностей дітей було залучено 20 дітей віком від 5 до 12 років, які є учасниками театрального гуртка «Dreams» Міського Центру по роботі з дітьми та підлітками за місцем проживання.

Першою у нашому дослідженні була використана *методика «Діагностика вербальної креативності С. Медніка, адаптована Вороніним»* [23]. Як вже зазначалося вище, дана методика призначена для діагностики вербальної креативності дітей, часто прихованої.

Результати застосування цієї методики відображені на рисунку 2.1.

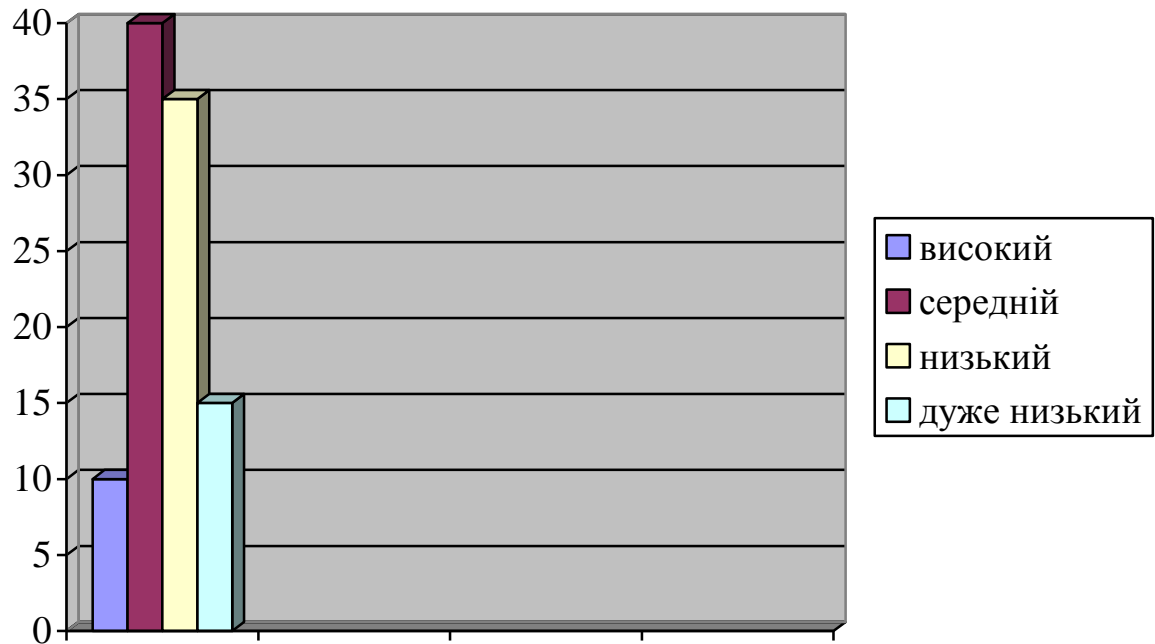

Рисунок 2.1 – Рівні розвитку вербальної креативності дітей (у %)

Як видно з рис. 2.1, дітям-учасникам театрального гуртка «Dreams» характерні переважно середні (40%) та низькі (35%) рівні розвитку вербальної креативності. Лише 10% дітей проявили високий рівень розвитку цього виду креативності.

Для перевірки цих результатів ми використали наступну методичку – *Модифікований тест Гілфорда для вивчення творчого мислення дітей* [40]. Метою застосування даного тесту стало визначення таких показників творчого мислення дітей:

- 1) швидкість (легкість, продуктивність) творчого мислення;
- 2) гнучкість творчого мислення, здатність до швидкого переключення;
- 3) оригінальність, своєрідність творчого мислення, нестандартність;
- 4) точність характеризує логічність творчого мислення.

Результати дослідження показників творчого мислення дітей представлені на рисунку 2.2.

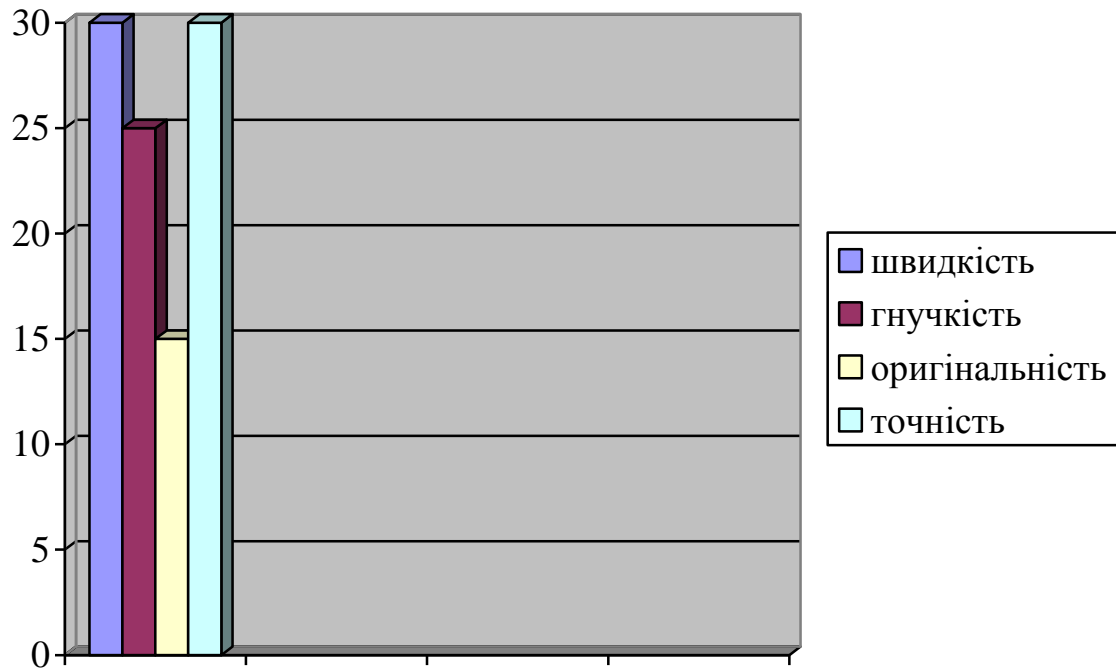

Рисунок 2.2 – Характеристика показників творчого мислення дітей (у %)

Дані, наведені на рис. 2.2 показують, що дітям-учасникам театрального гуртка «Dreams» притаманні в однаковій мірі швидкість (30%) та точність (30%) творчого мислення. Також 25% досліджуваним характерна гнучкість мислення, але, на жаль, оригінальність творчого мислення наявна лише в 15% дітей. Тому можемо зробити висновок, що переважна більшість дітей-учасників театрального гуртка «Dreams» здатні легко, швидко, логічно продукувати нові творчі ідеї, але вони не відрізняються своєю оригінальністю, своєрідністю та нестандартністю, що потребує впровадження відповідних заходів і методів роботи з дітьми з розвитку оригінальності їх творчого мислення.

На підтвердження цих даних ми застосували наступну методику «Творча уява», що має на меті визначити рівень розвитку уяви дитини, ступінь її гнучкості чи стереотипності [16].

Характеристика результатів дослідження рівнів розвитку уяви дітей, ступінь її гнучкості чи стереотипності представлена на рисунку 2.3.

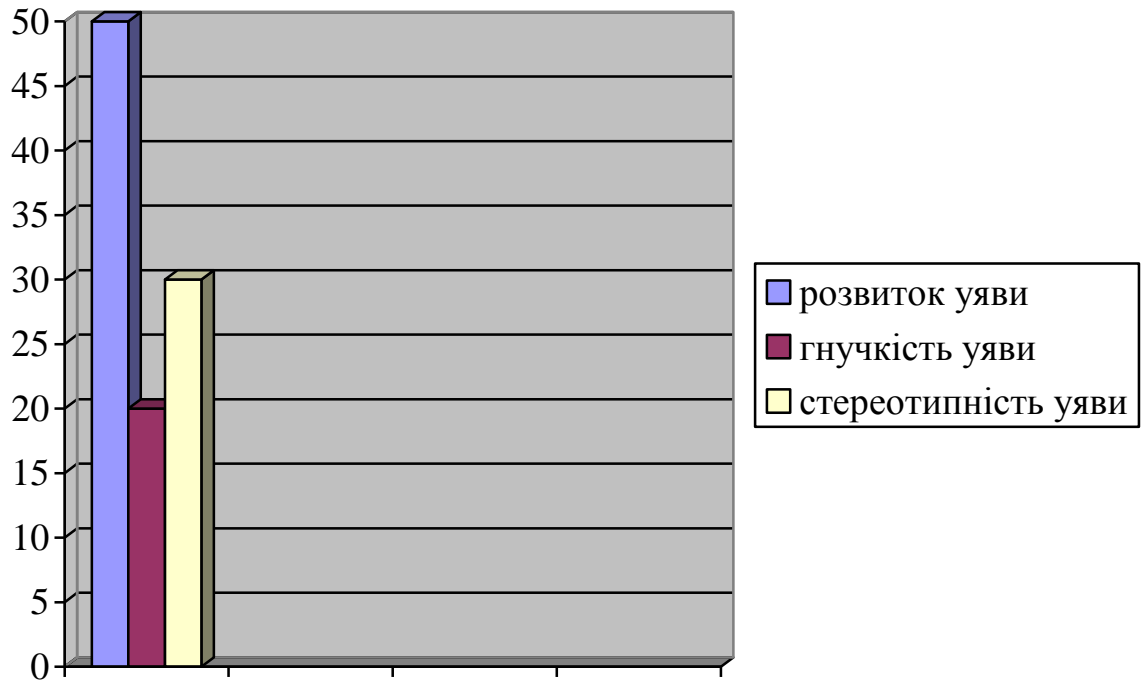

Рисунок 2.3 – Рівні розвитку уяви дитини, ступінь її гнучкості чи стереотипності (у %)

Як бачимо з рис. 2.3, у половини дітей (50%) розвинена уява, що є гарним показником. Також в результаті дослідження виявлено, що у 20% дітей уява є гнучкою, тобто ці діти здатні до швидкого переключення і творчого мислення. Але в 30% досліджуваних, навпаки, уява є стереотипною, типовою, що не є хорошим показником у розвитку їхніх творчих здібностей.

Наприкінці нашого дослідження була застосована *методика «Закінчити оповідання»* [16]. Після опрацювання її результатів, ми з'ясували, що:

- 5 балів отримали 15% дітей, в яких речення розгорнуті, послідовні, *оригінальні*;
- 4 бали показали 25% дітей, в яких речення *гнучкі*, логічні, послідовні;
- 3 бали виявили 35% досліджуваних, в яких речення прості, *логічні*;
- 2 бали показали 15% дітей, речення яких *типові* з порушенням логічного викладу думок;
- 1 бал набрали 10% дітей, в яких речення досить прості, нелогічні та непослідовні (низький рівень творчої уяви);

– 0 балів не виявила жодна дитина (відсутність творчої уяви).

Результати дослідження рівнів розвитку показників творчої уяви за методикою «Закінчити оповідання» відображені на рисунку 2.4.

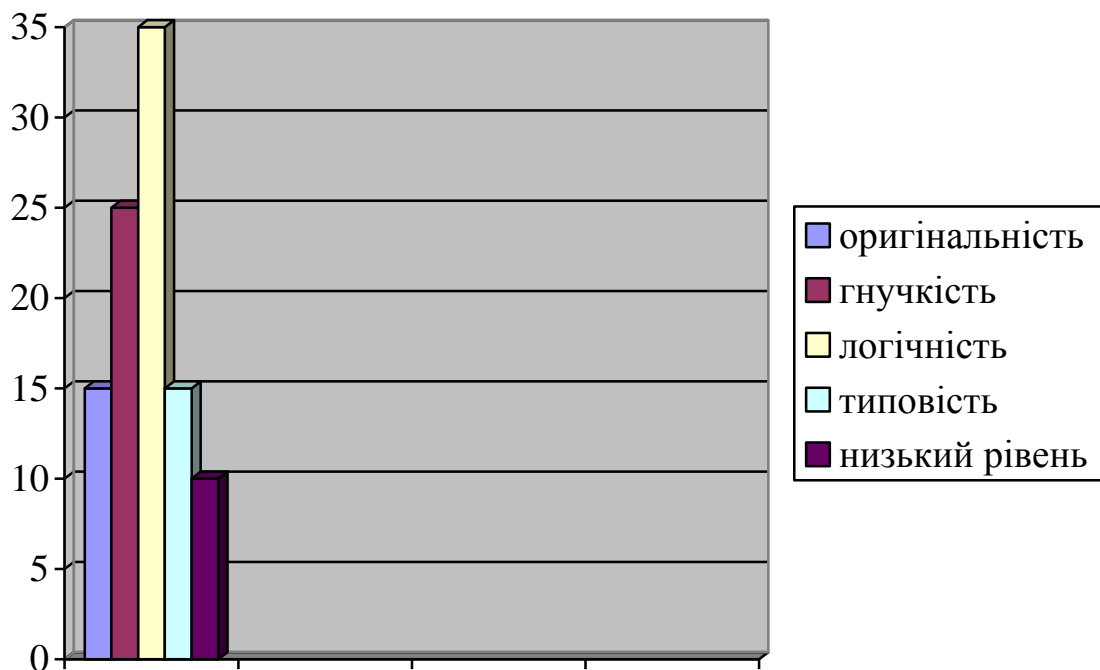

Рисунок 2.4 – Рівні розвитку показників творчої уяви дітей (у %)

Результати, наведені на рис. 2.4 показують, що найкраще у дітей розвинені такі показники творчої уяви, як гнучкість (25%) та логічність (35%), а найгірше – оригінальність (15%). У 10% досліджуваних взагалі діагностовано низький рівень розвитку творчої уяви. Ці дані підтверджують результати попередніх методик.

Таким чином, результати проведеного емпіричного дослідження рівнів розвитку творчих здібностей дітей-учасників театрального гуртка «Dreams» Міського Центру по роботі з дітьми та підлітками за місцем проживання дозволяють нам зробити наступні висновки:

- за результатами проведеної методики «Діагностика вербальної креативності С. Медніка, адаптована Вороніним» ми виявили середні (40%) та низькі (35%) рівні розвитку вербальної креативності дітей і лише в 10% дітей цей рівень високий;

- аналіз даних проведеного Модифікованого тесту Гілфорда для вивчення творчого мислення дітей показав, що досліджуваним притаманні в однаковій мірі швидкість (30%) та точність (30%) творчого мислення. Також 25% дітей мають розвинену гнучкість мислення, але, на жаль, оригінальність творчого мислення наявна лише в 15% дітей;

- за допомогою проведеної методики «Творча уява» нами встановлено, що у половини дітей (50%) розвинена уява; у 20% дітей уява є гнучкою, а в 30% досліджуваних, навпаки, уява є стереотипною, типовою;

- результати дослідження рівнів розвитку показників творчої уяви за методикою «Закінчити оповідання», що найкраще у дітей розвинені такі показники, як гнучкість (25%) та логічність (35%) творчої уяви, а найгірше – оригінальність (15%). У 10% досліджуваних взагалі діагностовано низький рівень розвитку творчої уяви.

Отже, отримані дані емпіричного дослідження зумовлюють необхідність у розробці програми розвитку творчих та акторських здібностей дітей, а також в обґрунтуванні науково-практичних порад керівникам театральних гуртків з розвитку творчої уяви та творчого мислення їхніх вихованців.

2.3 Структура програми розвитку творчих та акторських здібностей дітей

Загальновідомо, що кожен період розвитку дитини є основою для наступного і характеризується провідними реакціями та змінами. З огляду на це, значна увага дорослих має бути спрямована на розвиток особистості дитини, її творчої активності, духовним цінностям, моральним якостям тощо.

Виховні можливості театального мистецтва у розвитку особистості дитини надзвичайно широкі. Беручи активну участь у театральній діяльності, діти не лише знайомляться з оточуючим світом у всьому його розмаїтті через звуки, образи, фарби, але й вміло розвивають мисленнєві операції, активізують

свій словник, удосконалюють культуру мовлення, його інтонаційний та граматичний лад.

Театральне мистецтво є джерелом розвитку духовних цінностей, почуттів, емоцій, глибоких переживань дитини. Участь в театралізованій діяльності розвиває її емоційну сферу, примушує співчувати персонажам, співпереживати подіям, які розігруються. Також театралізована діяльність допомагає дитині вирішувати проблемні ситуації опосередковано від особи будь-якого персонажа, що сприяє у подоланні тривожності, невпевненості в собі, сором'язливості.

Щодо розвитку акторських здібностей у дітей, то слід зазначити, що театральне мистецтво навчає їх бути впевненими, розкутими, формує сценічну культуру, мову, пластику. Під час участі у театральних виставах у дітей стрімко розвивається пам'ять, фантазія, самоорганізація, увага до власних емоцій та емоцій інших. Виховне значення розвитку акторських здібностей та акторської майстерності дитини полягає у всебічному розвитку її особистості засобами театального мистецтва. Саме театр прищеплює дитині гарний смак, відчуття гармонії, формує глибоку освіченість та обізнаність.

Враховуючи усі особливості театальної діяльності, в якій поєднано мистецтво слова, дії, образотворчого мистецтва, музики, хореографії, ми розробили *програму розвитку творчих та акторських здібностей дітей*. Дана програма може застосовуватися керівниками театральних студій, гуртків, колективів, і орієнтована на дітей віком від 5 до 12 років.

Метою програми є розвиток творчих та акторських здібностей, акторської майстерності у дітей в процесі занять театральним мистецтвом.

Мета програми реалізується через виконання наступних *завдань*:

– розвиток творчих здібностей дітей, їх фантазії, художньої уяви, емоційної гнучкості, культури мовлення, ораторських умінь, комунікабельності;

– ознайомлення та оволодіння дітьми елементами акторської майстерності, сценічного мовлення і культури, сценічного руху;

– створення умов для самовираження та позитивної самооцінки дітей, для розширення їх життєвої компетентності і міжособистісної взаємодії;

– формування у дітей таких моральних якостей, як відповідальність за доручену справу, доброзичливість у спілкуванні, наполегливість у досягненні мети.

Зауважимо, що основні завдання програми спрямовані на формування таких *компетентностей дітей*, як:

1) пізнавальна – оволодіння основними поняттями та їх значеннями, які стосуються театру, театрального мистецтва, акторської майстерності;

2) практична – оволодіння акторськими здібностями та навичками акторської майстерності, сценічної мови і сценічного руху;

3) творча – розвиток творчих здібностей дітей у процесі оволодіння акторською майстерністю;

4) соціальна – розвиток національної самосвідомості дітей і прагнень до популяризації театрального мистецтва, самореалізація в соціумі засобами мистецтва.

Програма розвитку творчих та акторських здібностей дітей складається з трьох занять, тривалістю 60 хвилин кожне:

1. Заняття з розвитку творчих здібностей дітей, підготовка їх до театральної діяльності.

2. Заняття з формування практичних акторських навичок.

3. Заняття з удосконалення акторської майстерності дітей.

Форми проведення занять: бесіди, вправи, етюди, тренінгові вправи, ігри.

Принципи, що стали основою для розробки програми розвитку творчих та акторських здібностей дітей:

– особистісна спрямованість;

– відповідність віковому розвитку дітей;

– доступність;

– науковість;

– інтеграція змісту та організації діяльності.

Характеристика структури програми розвитку творчих та акторських здібностей дітей представлена в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1 – Структура програми розвитку творчих та акторських здібностей дітей

№ з/п	Вид роботи	Мета	Тривалість
<i>Заняття 1. Розвиток творчих здібностей дітей, підготовка їх до театральної діяльності</i>			
1.1.	Знайомство «Мене звати...»	Знайомство дітей, включення їх в роботу	5 хв
1.2.	Вправа «Архітектор»	Розвиток фантазії та творчої уяви дітей	5 хв
1.3.	Вправа «Що з цього можна придумати?»	Розвиток оригінальності, нестандартності мислення дітей	5 хв
1.4.	Вправа «Малюємо казку»	Розвиток вміння творчої уяви, інтуїції та співпраці	10 хв
1.5.	Вправа «Дерево рішень»	Навчання дітей систематизувати творчі ідеї, формувати вміння знаходити відповідні рішення	10 хв

Продовження таблиці 2.1

1.6.	Вправа «Перспектива»	Формування позитивного ставлення дітей до перемін, навчання творчо вирішувати проблеми	20 хв
1.7.	Підсумок заняття	Підведення підсумків заняття	5 хв
<i>Заняття 2. Формування практичних акторських навичок</i>			
2.1.	Бесіда «Що таке театр?»	Визначення загального рівня поінформованості дітей про специфіку театрального мистецтва, його особливості	10 хв
2.2.	Вправа «Ми тобі не заважаємо?»	Активізація концентрації уваги в дітей	10 хв
2.3.	Вправа «Задані емоції»	Розвиток мовлення дітей	10 хв
2.4.	Вправа «Скульптура і скульптор»	Навчання дітей бути уважними один до одного, краще відчувати і розуміти інших людей, довіряти їм	10 хв

Кінець таблиці 2.1

2.5.	Вправа «Покажи колір»	Розвиток фантазії дітей	5 хв
2.6.	Етюд «Казки на новий лад»	Розвиток креативного мислення дітей	10 хв
2.7.	Підсумок заняття	Підведення підсумків заняття	5 хв
<i>Заняття 3. Удосконалення акторської майстерності дітей</i>			
3.1.	Вправа «Дош іде»	Розвиток міміки дітей	5 хв
3.2.	Вправа «Мікрофон»	Розвиток мовлення дітей	5 хв
3.3.	Вправа «Сказати без слів»	Розвиток пантоміміки дітей	5 хв
3.4.	Вправа «Гладимо тварину»	Розвиток пластичних рухів дітей	5 хв
3.5.	Вправи для розігріву мовного апарату	Розвиток сценічної мови дітей	10 хв
3.6.	Вправи для дихання «Вдих-видих», «Пір'їна»	Навчання правильного дихання	10 хв
3.7.	Артикуляційний тренінг	Формування чіткої, зрозумілої дикції у дітей	10 хв
3.8.	Гра «Дерево підсумків»	Підведення підсумків заняття	10 хв

Очікуваними *результатами* застосування цієї програми є:

- розширення уявлень дітей про світ театру і акторську майстерність;
- розвиток акторських здібностей дітей;

– набуття дітьми впевненості у собі, здатності зовні моделювати свою поведінку і відчувати внутрішню свободу;

– формування у дітей вміння швидко адаптуватися в складних ситуаціях.

Детальна характеристика ігор, бесід, вправ, етюдів, тренінгових вправ, що застосовуються в даній програмі, наведена у Додатку Д.

2.4 Науково-практичні поради керівникам театральних гуртків з розвитку творчої уяви та творчого мислення дітей

О. Олійник зазначає, що творчі здібності є індивідуальними особливостями, якостями дитини, які визначають успішність виконання нею різних видів творчої діяльності. У свою чергу, творчість дітей в театральних гуртках виявляється в трьох напрямках:

- 1) творчість продуктивна (створення власних сюжетів або творча інтерпретація певного сюжету);
- 2) виконавська (мова, рухи), тобто акторські здібності;
- 3) оформлювальна (декорації, костюми тощо) [31].

Дослідниця стверджує, що в старшому дошкільному віці значно зростають фізичні можливості дітей: рухи стають більш пластичними, а емоційний стан – тривалим. Діти 7-го року життя вже вміють встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між подіями і явищами, розуміють причини поведінки і вчинків героїв вистав, приймають активну участь в організації театралізованих ігор.

У старших дошкільників спостерігається самостійний і колективний характер гри, діти самі обирають літературну основу театральної вистави, іноді самі можуть скласти її сценарій, комбінуючи різні сюжети, а також розподіляючи між собою обов'язки, готуючи костюми і декорації [31].

Під час роботи над виставою керівники театральних гуртків можуть поділити цю діяльність на три репетиційні періоди, як це роблять актори в театрі:

1. *«Застольний» період або робота «за столом».* Це період роботи над театралізованою виставою «за столом», коли діти емоційно знайомляться з її змістом. Керівнику гуртка не варто нав'язувати дітям власні оцінки, ставлення до прочитаного сценарію. Діти повинні самостійно висловлювати свою думку, проявляти емоційну активність. Особливу увагу керівнику гуртка слід приділити аналізу емоційних станів і переживань персонажів вистави («Що з ним?», «Чому він плаче?» тощо). Разом з керівником гуртка діти колективно обговорюють образи вистави, конфлікти, взаємини між персонажами, підшуковують потрібні інтонації, жести, манеру поведінки героїв, починають робити перші кроки в пошуках сценічних образів, працюють над текстом вистави.

2. *Робота «у вигородах»* є етапом роботи керівника гуртка з дітьми по розробці мізансцен, які допомагають їм зрозуміти сутність взаємин героїв. Діти навчаються розташовуватися на сцені, перевіряють, чи підходить запропонована мізансцена для них. Крім того, вони обговорюють те, чи правильно розставлено меблі, інші деталі декорацій. Участь дітей у створенні мізансцен розвиває у них творче мислення, почуття композиції, уміння колективної гри та співпраці.

Керівнику гуртка варто поруч з головними героями вистави виділити дітей, які беруть участь у масових сценах («масовці»). Роль цих дітей важлива під час репетицій, оскільки вони теж повинні засвоїти сюжет вистави, вивчити характери і слова дійових осіб тощо. Може статися й таке, що ці діти матимуть змогу «стати на підміну», перейти на перші ролі. Керівник гуртка має стежити, щоб своєю акторською активністю не пригнітити сором'язливих і несміливих дітей, перевтілюючи їх лише у глядачів.

Окремою групою, як і в справжньому театрі, в дитячих виставах є група «художників», до якої можуть увійти діти, які гарно малюють, майструють

тощо. З ними проводять бесіди про сюжет вистави і характери дійових осіб, обговорюють те, які декорації та костюми будуть потрібні. Тоді діти роблять ескізи окремих сцен і костюмів, а після колективного обговорення обирають найкращі.

3. *Репетиції на «сцені»* («прогони») є завершальним етапом роботи над виставою. Перед початком кожної репетиції діти повинні виконати ряд дій, які пов'язані з життям дійових осіб. Краще, щоб на репетиціях діти були в костюмах, адже за декілька репетицій вони «обживають» свої костюми, тобто вчаться в них ходити, сидіти, бігати. Потрібно пам'ятати, що костюм для «актора» є ніби своїм, звичайним і тому, коли дитина буде виступати перед глядачами, вона почуватиме себе впевнено і комфортно.

Після однієї-двох генеральних репетицій із використанням музики і декорацій відбувається прем'єра вистави. Напередодні прем'єри група «художників» малює афішу, а також може виготовити програмки з дружніми шаржами на дітей-акторів чи їхніми фотографіями. В залі для глядачів панує особлива, хвилююча, урочиста, прем'єрна атмосфера [31].

Зауважимо, що керівники театральних гуртків, починаючи роботу зі створення міні-вистав і вистав за сюжетами знайомих казок, далі можуть готувати дітей до постановки музичних казок. Під час репетицій дітям також подобається дивитись гру дорослих, що допомагає їм стати більш дисциплінованими, організованими, старатися якомога краще виконати свої ролі і водночас критично оцінювати гру дорослих.

За умови, коли керівник гуртка здійснює цілеспрямовану й систематичну діяльність, проявляє свою творчість і навчає цього дітей, відбуваються значні зміни у формуванні театралізованої діяльності дітей у бік її покращення. Керівник гуртка має вміти організувати роботу таким чином, щоб врахувати індивідуальні здібності кожної дитини, її інтереси, творчі уміння і навички. Тому на початковому етапі проведення цієї роботи керівнику гуртка належить провідна роль. Надалі він здійснює непряме керівництво в коригуванні, поглибленні та розвитку акторських здібностей і акторської майстерності дітей.

Загалом систему роботи щодо розвитку творчої уяви та творчого мислення дітей можна поділити на три послідовних етапи:

- 1) художнє сприйняття літературних і фольклорних творів;
- 2) оволодіння спеціальними вміннями для формування основних («актор», «режисер») і додаткових («сценарист», «оформлювач», «костюмер») позицій;
- 3) самостійна творча діяльність.

При цьому, основна мета діяльності керівника театрального гуртка – це збудження уяви дитини, створення умов для її винахідливості, творчості. Розвиток дітей в процесі участі у театральних виставах полягає у поступовому переході дітей від:

- гри поодинці до гри-контамінації, що передбачає вільну побудову сюжету, в якому літературна основа поєднується або з вільною її інтерпретацією, або з'єднуються декілька творів;
- від гри, де використовуються засоби виразності для передачі особливостей персонажа, до гри як засобу самовираження через образ героя;
- від гри, в якій центром уваги є «артист», до гри, в якій поєднується комплекс позицій «артист», «режисер», «сценарист», «костюмер», але при цьому переваги дітей пов'язуються з певною позицією та залежать від її індивідуальних здібностей та інтересів;
- від театралізованої діяльності до театральної-ігрової діяльності як засобу самовираження особистості дитини і самореалізації її здібностей.

Отже, як бачимо, формування творчих здібностей дітей у процесі їх участі у театральній-ігровій діяльності, самостійних театралізованих виставах, творчих іграх сприяє тому, що у дітей з'являється інтерес до театру й мистецтва загалом, покращується рівень розвитку їх творчих здібностей і творчого мислення, відбувається поступове засвоєння ними невербальних засобів спілкування (жестів, міміки, рухів), розширюється їх словниковий запас, формується вміння виражати свої почуття і розуміти почуття інших

людей, вони стають більш упевненими в собі, навчаються співпереживати, долати свій страх тощо.

Також розвиток творчих здібностей і творчого мислення дітей в контексті їх участі в театральних гуртках сприяє їх загальному психологічному розвитку, морально-естетичному вихованню, формуванню здібностей до аналізу і синтезу, виявленню творчої активності, збагаченню емоційної сфери та активізації мовленнєвої діяльності.

Висновки до розділу

Аналіз наукових джерел показав, що існує значна кількість методів та методик діагностики рівнів розвитку творчих здібностей та творчого потенціалу дітей. До найбільш поширених з них належать: «Методика дослідження креативності», Модифікований тест Гілфорда для вивчення творчого мислення, методика «Діагностика особистісної креативності (Є. Тунік)», тест «Діагностика творчого потенціалу та креативності», Опитувальник особистісної схильності до творчості за Девісом (модифікований Пашневим), методика «Діагностика вербальної креативності С. Медніка, адаптована Вороніним», методика «Творча уява», методика «Закінчити оповідання» та методика «Римування».

На підставі теоретичного аналізу наукових джерел з проблеми дослідження нами були обрані діагностичні методики для визначення рівнів розвитку творчих здібностей дітей, а саме: методика «Діагностика вербальної креативності С. Медніка, адаптована Вороніним»; Модифікований тест Гілфорда для вивчення творчого мислення; методика «Творча уява»; методика «Закінчити оповідання».

До участі у емпіричному дослідженні було залучено 20 дітей віком від 5 до 12 років, які є учасниками театального гуртка «Dreams» Міського Центру по роботі з дітьми та підлітками за місцем проживання.

За результатами проведеного дослідження рівнів розвитку творчих здібностей дітей-учасників театрального гуртка «Dreams» ми з'ясували, що їм притаманні середні (40%) та низькі (35%) рівні розвитку вербальної креативності і лише 10% дітей мають високий рівень вербальної креативності.

Вивчення особливостей творчого мислення дітей показало, що дітям характерні в однаковій мірі швидкість (30%) і точність (30%) творчого мислення. Також 25% дітей мають розвинену гнучкість мислення, але, на жаль, оригінальність творчого мислення наявна лише в 15% дітей.

Результати проведеної методики «Творча уява» показали, що у 50% дітей уява є досить розвиненою, у 20% з них уява є гнучкою, а в 30% дітей, навпаки, уява – стереотипна, типова.

За результатами діагностики рівнів розвитку показників творчої уяви ми встановили, що найкраще у дітей розвинені такі показники, як гнучкість (25%) та логічність (35%) творчої уяви, а найгірше – оригінальність (15%). У 10% дітей діагностовано низький рівень розвитку творчої уяви.

Отримані дані емпіричного дослідження стали підставою для розробки програми розвитку творчих та акторських здібностей дітей, що складається з трьох занять:

- 1) заняття з розвитку творчих здібностей дітей, підготовка їх до театральної діяльності;
- 2) заняття з формування практичних акторських навичок;
- 3) заняття з удосконалення акторської майстерності дітей.

Вважаємо, що завдяки участі у цій програмі у дітей значно розширяться уявлення про світ театру і акторську майстерність, розвинуться акторські здібності, діти стануть більш впевненими у собі та здатними зовні моделювати свою поведінку і відчувати внутрішню свободу, а також у них сформується вміння швидко адаптуватися в складних життєвих ситуаціях.

Також результатом проведеного нами дослідження стали розроблені та обґрунтовані науково-практичні поради керівникам театральних гуртків з розвитку творчої уяви і творчого мислення дітей. Дотримання цих порад

сприятиме не лише формуванню творчих здібностей дітей у процесі їх участі у театральній діяльності, але й появі загального інтересу до театру і мистецтва загалом.

ВИСНОВКИ

Теоретичний аналіз досліджуваної проблеми показав, що під поняттям «дозвіллева діяльність» науковці розуміють заняття людини у вільний час, за допомогою яких вона розвиває і реалізує свій творчий потенціал, бере участь у створенні матеріальних і духовних цінностей, ефективно удосконалює себе як особистість.

Однією з форм дозвіллевої діяльності є гурткова робота, яка визначається як: 1) специфічна спільність дітей та учнівської молоді, що ґрунтується на добровільності, спільності інтересів, спрямованості на певний вид навчальної та практичної діяльності; 2) середовище, де забезпечуються умови інтелектуального, духовного і фізичного розвитку дітей, реалізація їхнього творчого потенціалу в галузі позашкільної освіти і виховання та створюються комфортні умови соціальної адаптації до умов реального життя.

Гуртки у дозвіллевій роботі з дітьми та підлітками за місцем проживання відіграють значну роль в: організації їх змістовного дозвілля; розвитку їх творчого і духовного потенціалу; профілактиці правопорушень і негативних явищ у дитячому і підлітковому середовищі; популяризації здорового способу життя; підтримці талановитої молоді; сприянні в професійній орієнтації та майбутньому професійному самовизначенні.

Проведений аналіз наукових джерел показав, що важливу роль у розвитку творчих здібностей і творчого потенціалу дітей відіграє гурток театрального мистецтва за місцем проживання. Завдяки участі у таких гуртках відбувається виховання естетичних якостей дітей та становлення їх як особистостей, які поєднують в собі духовне багатство, високі моральні цінності і значний творчий потенціал.

З метою з'ясування ролі гуртків театрального мистецтва за місцем проживання у формуванні творчого потенціалу дітей, ми провели емпіричне дослідження рівнів розвитку творчих здібностей дітей-учасників театрального гуртка «Dreams» Міського Центру по роботі з дітьми та підлітками за місцем проживання.

На підставі отриманих даних проведеного емпіричного дослідження ми зробили наступні висновки:

За допомогою проведеної методики «Діагностика вербальної креативності С. Медніка, адаптована Вороніним» ми визначили, що дітям характерні середні (40%) та низькі (35%) рівні розвитку вербальної креативності і лише 10% дітей мають високий рівень вербальної креативності.

Вивчення особливостей творчого мислення дітей за Модифікованим тестом Гілфорда показало, що у дітей розвинені в однаковій мірі швидкість (30%) і точність (30%) творчого мислення. Також 25% дітей мають розвинену гнучкість мислення, але, на жаль, оригінальність творчого мислення наявна лише в 15% дітей.

Результати проведеної методики «Творча уява» показали, що у 50% дітей уява є досить розвиненою, у 20% з них уява є гнучкою, а в 30% дітей, навпаки, уява – стереотипна, типова.

Дані діагностики рівнів розвитку показників творчої уяви засвідчили, що у дітей добре розвинені такі показники, як гнучкість (25%) та логічність (35%) творчої уяви, а найгірше – оригінальність (15%). У 10% дітей діагностовано низький рівень розвитку творчої уяви.

Результати проведеного дослідження стали підставою для розробки програми розвитку творчих та акторських здібностей дітей, що складається з трьох занять, тривалістю 60 хвилин кожне: 1) заняття з розвитку творчих здібностей дітей, підготовка їх до театральної діяльності; 2) заняття з формування практичних акторських навичок; 3) заняття з удосконалення акторської майстерності дітей.

Очікуваними результатами застосування цієї програми нами визначено: розширення уявлень дітей про світ театру і акторську майстерність; розвиток акторських здібностей дітей; набуття дітьми впевненості у собі, здатності зовні моделювати свою поведінку і відчувати внутрішню свободу; формування у дітей вміння швидко адаптуватися в складних ситуаціях.

За результатами здійсненого аналізу наукових джерел з проблеми дослідження та проведеної дослідної роботи ми розробили науково-практичні поради керівникам театральних гуртків з розвитку творчої уяви і творчого мислення дітей.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ

1. Абрамян В. Ц. Театральна педагогіка. К. : Лібра, 1996. 224 с.
2. Артемова Л. В. Театр і гра: дома, у дитячому садку, в школі. К. : ТОВ-Томіріс. 2002. 292 с.
3. Бернацька О. Б. Арт-терапія у вихованні самостійності підлітків. К. : Редакції загальнопед. газет, 2012. 120 с.
4. Білан О. І., Возна Л. М.. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля». Тернопіль : Мандрівець, 2013. 264 с.
5. Бобринська І. Змістовне дозвілля учнів під час літніх канікул. *Шкільний світ*. 2012. № 9. С. 51-55.
6. Боловацька Ю. Культурно-дозвіллева діяльність як складник цілісного виховного середовища ВНЗ. *Витоки педагогічної майстерності*. 2013. Вип. 12. С. 23-27.
7. Бочелюк В. Й., Бочелюк В. В. Дозвіллєзнавство : навчальний посібник. К. : Центр навчальної літератури, 2006. 208 с.
8. Брижак Н. Методика гурткової та клубної роботи: методичні рекомендації до виконання практично-семінарських занять з дисципліни для здобувачів денної та заочної форми навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 013 «Початкова освіта». Мукачево : МДУ, 2023. 23 с.
9. Васянович Г. П. Педагогічна етика : навчально-методичний посібник. Львів : «Норма», 2005. 344 с.
10. Вербицький В. Е. Шляхи залучення школярів до позашкільної юнацької роботи. *Початкова школа*. 1995. № 1. С. 30-32.
11. Воловик А., Воловик В. Педагогіка дозвілля : підручник. Харків : ХДАК, 1999. 332 с.
12. Ворожейкіна О. М. Театральна вітальня (середня школа) Харків : Вид. група «Основа», 2011. 321 с.
13. Воропаєв Є. Психолого-педагогічні проблеми дитячого театального співтовариства. *Обдарована дитина*. 2004. № 4. С. 48-54.

14. Гордєєва Л. Клубна робота за місцем проживання. *Позашкілля*. 2010. № 3. С. 18-21.
15. Гураш Л. Відчути і збагнути: теорія і методика. *Дошкільне виховання*. 2002. С. 84-111.
16. Дмитрієва С. М., Гаврилова Н. В. Методи дослідження творчих здібностей школярів : посібник-практикум. Житомир, 2002. 40 с.
17. Жданович Ю. Вчимося і граємося : методичні рекомендації для організаторів дозвілля дітей. К. : Шкільний світ. 2008. 128 с.
18. Збірник методик для діагностики психологічної готовності військовослужбовців військової служби за контрактом до діяльності у складі миротворчих підрозділів : методичний посібник / Кокун О. М. та ін. Київ : НДЦ ГП ЗСУ, 2011. 281 с.
19. Зімакова Л. Роль мистецтва слова в процесі соціалізації особистості. *Збірник наукових праць Полтавського державного педагогічного університету ім. В. Г. Короленка. Серія: Педагогічні науки*, 2006. Вип. 4 (51). С. 149-154.
20. Кірсанов В. В. Психолого-педагогічна діагностика : підручник. К. : «Альтерпрес», 2002. 512 с.
21. Коваль Т. В. Виховання молодших школярів засобами української народної пісні в умовах Нової української. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика», 2020. Вип. 27. Том 3. С. 107-112.
22. Корсун І. В. Соціалізація старпіокласників у сфері вільного часу. Луганськ, 1996. 20 с.
23. Леонова А. О. Формування індивідуального стилю професійної діяльності практичного психолога як чинник попередження синдрому професійного вигорання. *Практична психологія та соціальна робота*. 2003. № 1. С. 17-24.
24. Макаренко Л. В. Театр і театралізована діяльність у сучасному дошкільному закладі освіти : монографія. Донецьк : ЛАНДОН-XXI. 2011. 211 с.

25. Методи дослідження творчих здібностей школярів : посібник-практикум. Житомир : ЖЦНТЕІ, 2002. 40 с.
26. Методичний путівник керівника гуртка сучасної школи та позашкільця / Укладач Пітко С. Б. Львів : ЛОІППО, 2020. 79 с.
27. Миропольська Н. Є. Мистецтво слова в структурі художньої культури учня: теорія і практика. К. : Парламентське видавництво. 2002. 204 с.
28. Молодь і дозвілля: теорія, методика і практика роботи з підлітками та молоддю за місцем проживання. К., 1996. 230 с.
29. Моляко В. А. Актуальні соціально-психологічні аспекти проблеми обдарованості. *Обдарована дитина*. 1998. № 1. С. 3-5.
30. Набока Б. Організація позакласної дозвіллевої діяльності старшокласників як психолого-педагогічна проблема. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2012. Вип. 103. С. 190-199.
31. Олійник О. М. Театрально-ігрова діяльність в умовах дошкільного навчального закладу : навч.-метод. посіб. Кам'янець-Подільський : Волощук В. О., 2017. 163 с.
32. Олійник О. Удосконалення акторської майстерності педагогів. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2013. № 9. С. 20-27.
33. Основи акторської майстерності / Упоряд. Л. А. Ряднова. Х. : Вид. група «Основа», 2009. 160 с.
34. Паскаль О. В. Соціальна робота у сфері дозвілля : навч. посібник. Одеса : Поліграф, 2007. 120 с.
35. Пашнєв Б. Психодіагностика обдарованості. Харків: Видавнича група «Основа»: «Тріада+». 2007. 160 с.
36. Петрова І. Дозвілля в зарубіжних країнах : підручник. К. : Кондор, 2005. 408 с.
37. Піча В. М. Вільний час: тенденції і проблеми розвитку. К., 1992. 106 с.
38. Піча В. М. Культура вільного часу: (філософсько-соціологічний аналіз). Львів : Світ, 1990. 152 с.

39. Про позашкільну освіту : Закон України від 22 червня 2000 року. № 1841-III. *Освіта. UA*. 2000.
40. Психологу для роботи. Діагностичні методики : збірник / уклад.: М. В. Лемак, В. Ю. Петрище. Вид. 2-ге, виправл. Ужгород : Видавництво Олександри Гаркуші, 2012. 616 с.
41. Романовська Л., Кравець О. "Особливості створення та функціонування гуртків в центрах по роботі з дітьми та підлітками за місцем проживання" у збірнику наукових праць студентів та викладачів "Актуальні проблеми підготовки фахівців соціальної сфери" / за ред. Ю.Л. Бриндікова та ін. Вип.2. Хмельницький : 2023. С. 90-95
42. Словник української мови: в 11 томах. Том 2. 1971. 197 с.
43. Сорока Г. І. Організація виховної роботи : планування, аналіз, методичне забезпечення. Харків : Вид. група «Основа». 2005. 128 с.
44. Тимофеева О., Борисенко О. Затія – дивоглядія: Як зробити ляльковий театр другом кожної дитини. Тернопіль: «Мандрівець», 2014.
45. Уроки художньо-естетичного циклу в школі: навчання і виконання / Миропольська Н. Є. та ін. Тернопіль, 2006. 240 с.
46. Флегонтова Н. М. Педагогічна організація культурного дозвілля школярів: Навчально-методичний посібник. К. : Освіта України, 2007. 144 с.
47. Формуючий вплив мистецтва на цінності людини / уклад. Л. Дейнека. Луцьк, 2018. 50 с.
48. Харкін В. М. Педагогічна імпровізація: теорія і методика. Педагогічна творчість і майстерність : Хрестоматія. К. : ІЗМН, 2000. С. 158-160.
49. Цимбалюк Н. М. Соціологія дозвілля : навчальний посібник. К. : ДАККіМ, 2001. 180 с.
50. Шапар В. Б. Сучасний тлумачний психологічний словник. Х. : Прапор, 2005. 640 с.
51. Шевчук А. Творче освоєння дитиною світу культури. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2012. №12. С. 4-10.

52. Шикирінська О. А. Використання методів інтерактивних технологій у мистецькій підготовці майбутніх учителів початкових класів. *Педагогічна освіта: теорія і практика: зб. наук. праць Кам'янець-Подільський нац. ун-т імені І. Огієнка*. Вип. 29 (2-2020), 2020. Київ : Міленіум. С. 389-398.

53. Яременко Н. В. Дозвіллезнавство : навчальний посібник. Фастів : Поліфаст. 2007. 480 с.

54. Austin D. R. Teaching over television: Indiana university's distance learning program. *Parks and Recreation*. 1997. № 6. P. 12-20.

55. Christopher R. Edginton, Ph.D. and Lezli J. Luneckas. Creating Magic at Camp Adventure. *Parks and Recreation*. 1993. № 10. P. 45-50.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

МЕТОДИКА «ДІАГНОСТИКА ВЕРБАЛЬНОЇ КРЕАТИВНОСТІ С. МЕДНІКА, АДАПТОВАНА ВОРОНІНИМ»

Методика спрямована на виявлення та оцінку існуючого у досліджуваних, але часто прихованого або блокованого вербального креативного потенціалу. Методика проводиться як у індивідуальному, і у груповому варіанті. Час виконання завдань не обмежується, але заохочуються тимчасові витрати на кожен трійку слів трохи більше 2-3 хв.

Інструкція до тесту:

Вам пропонуються трійки слів, до яких необхідно підібрати ще одне слово так, щоб воно поєднувалося з кожним із трьох запропонованих слів. Наприклад, для трійки слів «гучна - щоправда – повільно» відповіддю може бути слово «говорити» (гучно говорити, говорити правду, повільно говорити). Ви можете змінювати слова граматично та використовувати прийменники, не змінюючи при цьому стимульні слова як частини мови.

Постарайтеся, щоб ваші відповіді були якомога оригінальнішими і яскравішими, спробуйте подолати стереотипи і придумати щось нове. Намагайтеся придумати максимальну кількість відповідей на кожен трійку слів.

Інтерпретація результатів тестування:

Для оцінки результатів тестування пропонується наступний алгоритм дій. Необхідно зіставити відповіді досліджуваних з наявними типовими відповідями і при знаходженні такого типу привласнити даної відповіді оригінальність, вказану у списку. Якщо у списку немає такого слова, то оригінальність цієї відповіді вважається рівною 1,00.

Індекс оригінальності підраховується як середнє арифметичне оригінальність усіх відповідей. Кількість відповідей може збігатися з кількістю «трійок слів», оскільки у одних випадках піддослідні можуть кілька відповідей,

Продовження додатку А

а інших - не дати жодного.

Індекс унікальності дорівнює кількості всіх унікальних (що не мають аналогів у типовому переліку) відповідей.

Використовуючи процентну шкалу, побудовану для цих індексів та показника «кількість відповідей» (індексу продуктивності), можна визначити місце даної людини щодо контрольної вибірки і, відповідно, зробити висновок про ступінь розвитку у неї вербальної креативності та продуктивності.

Індекс унікальності показує, скільки нових рішень здатний запропонувати випробуваний у загальній масі виконаних завдань.

Кількість відповідей показує насамперед ступінь вербальної продуктивності і свідчить про рівень понятійного мислення. З іншого боку, цей індекс значною мірою корелює з мотивацією досягнення, тобто. що кількість відповідей, то вище особиста мотивація досягнення випробуваного.

ДОДАТОК Б

МОДИФІКОВАНИЙ ТЕСТ ГІЛФОРДА ДЛЯ ВИВЧЕННЯ ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ

Час проведення процедури - близько 40 хвилин.

Тести призначені для вікової групи від 5 до 15 років. З дітьми від 5 до 8 років процедура проводиться в індивідуальній формі. З віковою групою від 9 до 15 років робота з тестами проводиться в груповий формі.

Досліджувані фактори:

1. Швидкість (легкість, продуктивність). Цей фактор характеризує швидкість творчого мислення і визначається загальним числом відповідей.

2. Гнучкість. Фактор характеризує гнучкість творчого мислення, здатність до швидкого переключення і визначається кількістю класів (груп) даних відповідей.

3. Оригінальність. Фактор характеризує оригінальність, своєрідність творчого мислення, незвичайність підходу до проблеми і визначається числом рідко приводяться відповідей, незвичайним вживанням елементів, оригінальністю структури відповіді.

4. Точність. Фактор, що характеризує стрункість, логічність творчого мислення, вибір адекватного рішення, відповідного поставленої мети.

Слід зазначити, що субтест 3 (слова або вираження) має дві модифікації, одна модифікація - слова - призначена для дітей від 5 до 8 років, друга модифікація - вираз - призначена для дітей 9-15 років.

Субтест 1. Використання предметів (варіанти вживання)

Завдання: Перерахувати якомога більше незвичайних способів використання предмета.

Інструкція для випробуваного: Газета використовується для читання. Ти ж можеш придумати інші способи її використання. Що з неї можна зробити? Як її можна ще використовувати? Інструкція зачитується усно.

Продовження додатку Б

Час виконання субтеста - 3 хв.

При індивідуальній формі проведення всі відповіді дослівно записуються психологом. При груповій формі проведення відповіді записують самі випробовувані. Час засікається після прочитання інструкції.

Оцінювання:

Результати виконання тесту оцінюються в балах.

Є три показника:

1) Швидкість (швидкість відтворення ідей) - Сумарне число відповідей.

За кожную відповідь дається 1 бал, всі бали сумуються.

$B = n$, Де B - швидкість, n - число доречних відповідей.

Слід звернути особливу увагу на термін «доречні відповіді». Потрібно виключити з числа врахованих ті відповіді, які згадувалися в інструкції, - очевидні способи використання газет: читати газету, дізнаватися новини і т. Д.

2) Гнучкість - Число класів (категорій) відповідей.

Всі відповіді можна віднести до різних категорій. Наприклад, відповіді типу: «з газети можна зробити шапку, корабель, іграшку» і т. Д. Відносяться до однієї категорії - створення виробів та іграшок.

ДОДАТОК В

МЕТОДИКА «ТВОРЧА УЯВА»

Необхідний матеріал: три аркуші паперу розміром $\frac{1}{2}$ стандартного аркуша. В середині першого аркуша зображений контур круга діаметром 2,5 або 3 см. На другому – контур трикутника рівностороннього, довжина сторони – 2,5 см. На третьому аркуші – контур квадрата з довжиною сторони 2,5 см.

Хід проведення: дослідження проводиться в три етапи. На першому етапі досліджуваним дають наступну інструкцію: «Використовуючи контур геометричної фігури, намалюйте малюнок. Якість і зміст малюнка значення не має. По сигналу «Стій!» малювання закінчується».

Експериментатор пропонує розпочати малювання та через 60 секунд говорить «Стоп!». Інструктаж проводиться три рази разом з повторенням послідовно кожного з трьох аркушів з контурами геометричних фігур. Спочатку – аркуш з контуром круга, потім – трикутника, на кінець – квадрата.

Обробка результатів:

1) Рівні розвитку уяви:

I рівень – контур використовується як основна деталь малюнка, малюнок при цьому простий, без доповнень та представляє собою одну фігуру;

II рівень – контур використовується як основна деталь, але поруч можуть бути намальовані частини іншої фігурки;

III рівень – контур використовується як основна деталь, але сам малюнок це вже деякий сюжет, можуть бути доповнені деталі;

IV рівень – контур геометричної фігури продовжує бути основною деталлю, але малюнок являє собою складний сюжет з доповненням деталей;

V рівень – малюнок є складний сюжет, у якому контур геометричної фігури використаний як одна із деталей.

Продовження додатку В

2) Ступінь гнучкості уяви – кількість малюнків на один і той же сюжет:

Висока – уява гнучка, якщо всі малюнки на різні сюжети, причому малюнок захвачує як внутрішню так і зовнішню частини контуру;

Середня – уява зі слабкою фіксованістю образу, якщо два малюнки на один і той же сюжет;

Низька – уява з сильною фіксованістю образів, якщо всі малюнки на один і той же сюжет;

Ригідність уяви – можна визначити по малюнках, які не виходять за контури геометричних фігур. У цьому випадку фіксація образу проходить відносно внутрішнього простору контуру.

3) Ступінь стереотипності або оригінальності уяви – зміст малюнків.

Типові малюнки:

Контури круга – квітка, сонце, обличчя людини, заєць, циферблат, колесо;

Контур трикутника – дім, дах, дорожній знак, людина з трикутною головою або з трикутним тулубом, піраміда, призма;

Контур квадрата – людина (голова чи тулуб), робот, дім, вікно, геометрична фігура, телевізор, книга, куб.

Високий ступінь стереотипності – всі малюнки на типовий сюжет;

Середній ступінь стереотипності – два малюнки на типовий сюжет;

Низький ступінь стереотипності – якщо один малюнок на типовий сюжет, а інші на нетипові сюжети;

Творча уява – всі малюнки індивідуальні та нетипові.

ДОДАТОК Г

МЕТОДИКА «ЗАКІНЧИТИ ОПОВІДАННЯ»

Необхідний матеріал: початок певного оповідання.

Інструкція: обстежуваним пропонується інструкція: «Я вам зачитаю початок оповідання, а ви повинні закінчити його письмово. На виконання завдання дається 15 хвилин».

Обробка даних виконаного завдання.

Оцінка роботи досліджуваного проводиться за наступною шкалою:

- 1) речення розгорнуті, зберігається логічна послідовність думок, оригінальна комбінація – 5 балів;
- 2) речення розгорнуті у звичайній комбінації, зберігається логічна послідовність думок – 4 бали;
- 3) речення прості, у звичайній комбінації, зберігається логічна послідовність думок – 3 бали;
- 4) речення складні з порушенням логічної послідовності думок – 2 бали;
- 5) речення прості з порушенням логічної послідовності думок – 1 бал;
- 6) речення беззмістовні – 0 балів.

Аналізуючи завдання дослідження, слід враховувати кількість думок, ставлення до подій.

ДОДАТОК Д
ПРОГРАМА РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ТА АКТОРСЬКИХ
ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ

Заняття 1. Розвиток творчих здібностей дітей, підготовка їх до театральної діяльності

Знайомство «Мене звати...»

Вправа проводиться в колі. Кожен по черзі говорить дві фрази «Мене звати ...». Не відволікайтеся на суперечки й обговорення з приводу ваших бажань. Просто висловлюйте їх по черзі, неупереджено і швидко.

Вправа «Архітектор»

Обладнання: Аркуші паперу.

Хід вправи: Учасники записують будь-які десять іменників, що першими спадають на думку. Наприклад: квітка, вода, апельсин, тигр, дельфін і т.д. Це забаганки замовника, для якого «архітектор» створює проєкт будівлі. Далі кожен із вчителів схематично малює дім: стіни будинку має помаранчевий колір (апельсин), на одному із фасадів зображені квіти, перед будівлею знаходиться фонтан (вода) зі скульптурами у вигляді дельфіна та тигра. Чим дивнішою буде ідея, тим краще. Готовий проєкт варто презентувати перед іншими учасниками та пояснити, що було легко реалізувати, а з чим виникали складнощі.

Вправа «Що з цього можна придумати?»

Хід вправи: Беремо будь-який предмет, припустимо, скріпку, і пропонуємо варіанти нестандартних способів її використання. Гачок для ялинкової іграшки? Ланка для ланцюжка? Закладка для книги? Непогано для початку. До речі, її можна розігнути при необхідності і навіть порізати на шматочки, якщо потрібно!

Чим більше вийде різноманітних варіантів, тим краще.

Вправа «Малюємо казку»

Хід вправи: Учасників об'єднуємо в дві групи (за кольорами). Кожна

Продовження додатку Д

група отримує листок ватману. Завдання: по черзі учасникам пропонується намалювати будь – який предмет (яблучко, сонечко, будинок, людину). Малюнки повинні розміщуватися один за одним. Групи обмінюються плакатами. Пропонується придумати невелику казку – історію по малюнкам. Представники від групи озвучують складені казки.

Вправа «Дерево рішень»

Учасники об'єднуються в чотири групи.

Завдання 1. Записати три фактори і передати лист іншій команді: які допомагають у процесі творчості; які перешкоджають у процесі творчості

Завдання 2. Вибрати три найважливіші фактори, які сприяють процесу творчості і гальмують його.

Завдання 3. Кожний учасник групи на стікерах прописує методи вирішення гальмівних факторів та прикріплюють на «Дереві рішень».

Вправа «Перспектива»

Хід вправи: «Сьогодні ми з вами помандруємо в майбутнє. Уявіть собі, що ви вже закінчили 11 клас, а попереду – перспектива навчання у вищому навчальному закладі та цікаве життя. Але, чи готові ви до цього? Чого ви хочете досягти, здобуваючи вищу освіту, влаштовуючись на роботу... На стінах нашої кімнати є плакати, на кожному з яких написана мета життя людини. Підійдіть будь ласка, до тієї мети, яка відповідає вашому уявленню. (учасники обирають). Таким чином у нас утворилося кілька груп. У кожної людини є певні життєві завдання – те, чого хотілося б досягнути в першу чергу, те заради чого варто жити.

Для групи 1 (жовтий) – важливо становлення молодої людини, як професіонала улюблена творча справа.

Для групи 2 (червоний) – можливість працювати за фахом за допомогою диплома і базових знань.

Для групи 3 (синій) – влаштування особистого життя.

Продовження додатку Д

Для групи 4 (зелений) – кар'єрний ріст.

Але в житті часто трапляються непередбачені ситуації. Уявіть собі, що відбулися зміни, які порушили ваші плани. Можна підкоритися обставинам, а можна спробувати поборотися за своє щастя, за свою мету.

Зміни:

Група 1 – Запропонували зовсім іншу роботу де краща заробітна плата.

Група 2 – По вашому фаху за дипломом немає місць роботи.

Група 3 - Невдале одруження.

Група 4 – Ви закохались.

Вам пропонується виявити індивідуальні творчі здібності, психологічну готовність до подолання перешкод. Я звертаюся до учасників першої групи, продовжіть речення:

1 «Найсильніший той, хто має владу над ...(собою)» (обирається 1 учасник).

2.»Бережіть час – це тканина, з якої виткане наше... (життя)». (обирається 2 учасник.).

3. «Усі перемоги починаються із перемоги над самим ... (собою). (обирається 3 учасник).

4. Правильними міцними, сходами можна кого завгодно вивести на будь – яку (висоту). (обирається 4 учасник).

Вам пропонується в своїх групах самостійно виконати завдання: Учасник сідає на «гарячий стілець» і проговорює та записує свої відчуття в даній ситуації. А група проговорює та записує:

- як можна проявляти творчість, відстоювати мету;
- які позитивні сторони мають зміни в житті людини.

Учасники працюють в групах. Далі по черзі кожна група ділиться враженнями від виконаної справи.

Висновок: проблему не завжди можна вирішити тут і тепер, але завжди

Продовження додатку Д

можна змінити своє бачення до проблеми, відпустити її. У цьому випадку настає полегшення, відбувається покращення емоційного стану людини. Щаслива людина має багато проблем і ще більше вирішень цих проблем, а нещаслива – три проблеми і одне вирішення

*Підсумок заняття***Заняття 2. Формування практичних акторських навичок***Бесіда «Що таке театр?»*

Діти, ви знаєте, що таке театр? А чи були ви колись на виставі? Вам сподобалось? Театр виник дуже давно. Адаже колись не було ні телевізора, ні радіо, ні кіно, ні журналів. А так хотілося чогось цікавого, особливо на свято! І завжди були люди, які найкраще вміли співати чи розповідати історії. А інші із задоволенням їх слухали. От із цих співців та оповідачів і вийшли актори – люди, що зробили свій талант професією. Спочатку акторами були тільки чоловіки, які мусили грати усі ролі, і жіночі теж. Для цього вони одягали маски. Саме маска допомагала актору перевтілюватися в те, що вона зображала: у тварин та людей – радісних і зажурених, добрих і злих. Найпершими масками були сумна і весела, а також добра (світла) і зла (темна).

Нині у театрі маски рідко використовують, бо актори обов'язково мають уміти зображати різні настрої людини: смуток, радість, задум, подив. Тому що актори навчилися зображати когось або щось, наприклад - дерево, пташку, корову. А ти зможеш когось зобразити? Спробуй показати тваринку, які зображені на малюнках. (жабка, корова, собачка, мишка) А для цього пригадай, як вони розмовляють, як рухаються, що вміють робити?

Вправа «Ми тобі не заважаємо?»

Одній дитині дається книга. Вона сідає на стілець і починає читати про себе. Всі інші в цей час починають її відволікати - кликати, задавати питання,

Продовження додатку Д

намагатися розсмішити. Тільки чіпати заборонено.

По закінченню часу дитина повинна розповісти все, що змогла запам'ятати з книги. Це не проста справа, так що можна навіть вибрати переможця - того, хто найбільше зміг зрозуміти і запам'ятати при такому екстремальному читанні.

Вправа «Задані емоції»

Це схоже завдання, але тепер діти зможуть проявити себе не в групі, а індивідуально. Добре, якщо вони при цьому будуть виходити на сцену або в центр і говорити перед всім класом.

Можна також брати скоромовки або прості дитячі віршики.

Завдання хлопців - розповідати їх з тими емоціями і в тих обставинах, які ви задаєте.

Приклади:

- як ніби зізнаєшся всім у любові;
- ніби отримав погану оцінку;
- ніби у тебе гаряча картопля в роті;
- як ніби зараз заплачеш;
- ніби ти розповідаєш анекдот і т.д.

Емоції і обставини для кожного можна придумувати разом із дітьми.

Вправа «Скульптура і скульптор»

Одна дитина грає глину. Вона повністю розслабляється і віддає себе у владу скульптора. Той, направляючи руки і ноги партнера так, як йому потрібно, робить з нього якусь фігуру. Це його скульптура, якої він повинен придумати назву і представити всім.

Потім скульптор і скульптура міняються.

Можна продовжити цю вправу і розбити дітей на трійки або навіть четвірки. Тоді можна створювати цілі скульптурні композиції. А решта дітей може намагатися вгадати, що зображує кожна «статуя».

Продовження додатку Д

Вправа «Покажи колір»

Призначається ведучий, він виходить за двері. Решта загадують колір.

Коли людина повертаються, група по сигналу починає показувати йому мовчазні етюди, які натякають на цей колір.

Наприклад, якщо це «жовтий», то зазвичай хтось зображує курчат, інші - сонце, треті - квітку і т.п. Ви можете спостерігати і хвалити тих дітей, у кого спостерігається самий творчий підхід.

Ведучий намагається зрозуміти, який колір був загаданий. Якщо він вгадує з третьої спроби, то призначається новий ведучий.

Зазвичай діти з задоволенням грають в цю гру, так що можна загадати 5-6 кольорів, перш, ніж переходити до наступної вправи.

Етюд «Казки на новий лад»

Для цього етюд дітям теж потрібно розбитися на групи. Заздалегідь приготуйте потрібну кількість папірців. На одних напишіть назви відомих казок - «Колобок», «Ріпка» і т.п. На інших - жанри фільмів - комедія, трилер, мелодрама тощо.

Кожна команда витягує казку і жанр, в якому її потрібно зіграти.

На розподіл ролей і підготовку потрібно дати близько десяти хвилин. Якщо діти сильно захоплені підготовкою і не встигають, то можна продовжити час. Дітям сподобається ще більше, якщо ви заздалегідь приготуєте для казок елементи костюмів і декорацій. Іноді під час цієї вправи народжуються по-справжньому яскраві та оригінальні казки. І майже завжди вони бувають дуже смішні!

*Підсумок заняття****Заняття 3. Удосконалення акторської майстерності дітей****Вправа «Дощ іде»*

Використовуючи міміку, промовити « На вулиці дощ іде» з почуттями:

- радості,

Продовження додатку Д

- досади,
- гніву,
- подиву.

Вправа «Мікрофон»

Хід проведення: «Продовжте речення «Який / яка я сьогодні» і розкажіть про себе. Наприклад: «Я сьогодні веселий, бо не спізнився до школи» або «Я сьогодні радісна, бо зустріла своїх подружок».

Вправа «Сказати без слів»

Засобами пантоміми виразити:

- гаряче;
- холодно;
- боляче;
- страшно.

Вправа «Гладимо тварину»

Завдання актора – погладити тварину, взяти його на руки, погодувати, відкрити і закрити клітку. Глядач повинен розуміти – це пухнастий заєць або слизька, яка вигинається змія, маленька мишка або великий слон.

Вправи для розігріву мовного апарату

Послухайте скоромовку:

«Бабин біб розцвів у дощ – буде бабі біб у борщ».

(Вивчення скоромовки, повторення її спочатку у повільному, а потім у швидкому темпі, повторення скоромовки гуртківцями по - одному).

Наступна скоромовка «Всім подобається це куце цуценя» з різними темпами та інтонаціями:

- весело;
- сумно;
- сміючись;
- плачучи;

Продовження додатку Д

- боязко;
- запитуючи;
- здивовано;
- окликаючи;
- лінкувато.

Вправа для дихання «Вдих-видих»

Вдих – довгий видих (кілька разів повторити).

Вправа «Пір'їна»

У повітрі літає пір'їна. Вам потрібно вдихнути глибоко повітря та видихнути його так, що пір'їна не впала на землю

Артикуляційний тренінг

Уявіть собі, що ви на природі. Ось із дупла вилетіли бджоли, та не одна, а цілий рій, наберемо в легені повітря і повільно будемо його видихати, при цьому, вимовляючи звук з-з-з-з-з, а тепер летять джмелі, набираємо повітря і видихаємо його, вимовляючи звук ж-ж-ж-ж-ж, тут ми подивилися на землю і побачили змію, набираємо повітря і видихаємо, вимовляючи звук ш-ш-ш-ш-ш. раптом ми почули як десь плаче дитина, набираємо повітря – видихаємо його, промовляючи звук а-а-а-а-а. Там десь далеко реве вовчисько, набираємо повітря, видихаємо його, вимовляючи звук у-у-у-у-у.

Гра «Дерево підсумків»

На ватмані намальоване дерево. Біля нього лежать папірці рожевого і синього кольорів. На аркушах рожевого кольору пишемо свої позитивні враження від заняття. А на аркушах синього кольору негативні: те, що вам не сподобалося. підійдіть і приклейте трикутники до дерева. І ми одразу побачимо як пройшло наше заняття, що вийшло добре, а над чим слід ще попрацювати.